BUDANU MEZ

DERSLİK

4

Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himni

Musiqisi Üzeyir Hacıbəylinin,
sözləri Əhməd Cavadındır.

Azərbaycan! Azərbaycan!
Ey qəhrəman övladın şanlı Vətəni!
Səndən ötrü can verməyə cümlə hazırız!
Səndən ötrü qan tökməyə cümlə qadiriz!
Üçrəngli bayrağınla məsud yaşa!

Minlərlə can qurban oldu,
Sinən hərbə meydan oldu!
Hüququndan keçən əsgər,
Hərə bir qəhrəman oldu!

Sən olasan gülüstan,
Sənə hər an can qurban!
Sənə min bir məhəbbət
Sinəmdə tutmuş məkan!

Namusunu hifz etməyə,
Bayrağını yüksəltməyə
Cümlə gənclər müştaqdır!
Şanlı Vətən! Şanlı Vətən!
Azərbaycan! Azərbaycan!

HEYDER ELİYEV

AZARBAYCAN RESPUBLİKACO ÜMUMMİLLİ LİDER

ADIGÖZƏL HACIYEV
QİSMƏT HACIYEV
FAİQ HƏSƏNOV

Ümumi tehsil müəssiserbo 4-cü siniferiz

Budanu mez

fenciz bädälä derslik

© "Təhsil" Nəşriyyat Poliqrafiya MMC

Bu nəşrlə bağlı irad və təkliflərinizi
info@tahsilnp.az və derslik@edu.gov.az
elektron ünvanlarına göndərməyiniz xahiş olunur.
Əməkdaşlığınız üçün əvvəlcədən təşəkkür edirik!

Mündəricat

Suxus´u

Yazi

H˝araq´ar

İbir vosu

I bölmə

- ✓ Duğmä mekteb 8
- ✓ Qaqhu inşa sımä yezilmi yıx´äri? 14
- ✓ Diderber qorumi sib´irden 18
- ✓ Çöröh˝s´ü bäşär si´i 24
- ✓ Fuqhad nıbä sesin, säd nıbä yot´ 32

II bölmə

- ✓ Sağlam h˝ayat 40
- ✓ Komiksce güre metn h˝azırlemi sü´ü 42
- ✓ H˝araq´ar halävärlar 44
- ✓ Gülyaz´ 52
- ✓ Luzu xalatdu qehremanber 60

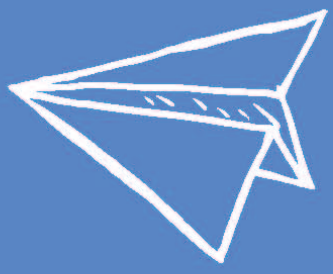
III bölmə

- ✓ Cannirbö alem 66
- ✓ Dustuväl 70
- ✓ Qızılquşco bälärber 76
- ✓ Kar qurbağa 84
- ✓ Cünah˝ sağsağan 90

IV bölmə

- ✓ Tabh´at ça güre yez yıkän yıx´ärı 96
- ✓ Seh˝irlu sünbül 98
- ✓ Qızılgül şımat´i tikanlu vi? 104
- ✓ Sädäfo h´arituväl 110
- ✓ Bağirmi yıx´är qrınt 118
- ✓ Şikilce h´ada kıdä 124
- ✓ Paxır tuşulo axir 128

I bölmə

- ✓ Duğmä mekteb
- ✓ Qaqhu inşa sımä yezilmi yıx´äri?
- ✓ Diderber qorumi sib°irden
- ✓ Çöröh˝s´ü bäşär si´i
- ✓ Fuqhad nıbä sesin, säd nıbä yot´

1-ci DERS

Duğmä mekteb

1 **Metn intonasiyacızın suxodä.**

Zın yö kumar läp dıx qaç´ vix´ivni. Zo kıdärı halmä quğäci ki, zın ma yö kuma esil quşxar säx´äci. Kuma h´aç´udä zın za h´ülümba inam h´oğo däb.

Vez has´är, yo qehremanco teeccüb ça güre yux´ära ?

H˝araq´ar

2 **Şikilcekir istifade si´ira nı sualbö cuğab yus´uyez çalışmi säbkädä.**

Ucära neq´ec kuçärbekir, yovşanlu täpärbekir hiç säd nişanä itkin dädni. K´uliber in degişmi säx´ävni. Qayeco täzä k´uliber lupluzuvni.

Q´admertebelu mektebco bina täpäcä läp laxantär qirvevni. Mekteb k´ik´an ın ilivevni. Amma bina kınä häm mä alçağni.

İve kınädän itkini sättä yeço nä şeftelico därimberni. Zäz halä dämcä därimber has´är säx´äci. Yin acär beşinci sinifce suxus´urdä qah´acni. Ugo zehmetco beher itxadä idmi şımä nuğa yıx´äri q´eçik! Zın ulu därimboxun irh˝ara-irh˝ara zo h´ayeluvolcä säniber, h´ayeluvolcä dustumer hasrätcı-zın k´ean qürcü.

Duğmä mektebcir za yaddaş läp yıxtacära tuğoci.

Suxus´u

3 H´adar lah˝ki vaxt yop´ç´uyexan kuma esil qüx´üde cavan lah˝ki teeccüblü nä valeh si´iriyo sebeb şi vi ni?

4 Kuma har şey degişmi säx´äyoxun idarh˝ara nı, cavan gädäa yoç´ucär nä h´ayeluvolcä säniber k´ean qü´ürü şi säx´äci?

5 Mektebcu binaco k´ik´anki nä hilki veziyyece aracä halci ferqimer vi ni?

6 "Ugo zehmetco beher itxadä idmi şımä nuğa yıx´äri q´eçik!" cümlecizın müellifciz halci menevi hiss çüröq´ü yukoci?

7 Agäm vin ulu metnciz tur qusu säbkäcinän, ivez şımäc tur qusu vi ni? Çäz bädälä?

8 **Metnce güre, kuma kınä dovurcär itkini, deyişmi sädäx´ä şi vi ni?**

A neq´ec kuçärber nä yovşanlu täpärber
B täpäcä läp laxantär veh´i kınä mektebco bina
C müellifco h˝ayeluvolcä qah˝a yeço nä şeftelico därimber
D lupluzu, qayeco täzä binarber

9 **Müellifco uga h´ülümba inam h´ödöşxüye asas sebeb şi vi ni?**

A kumo başbütö deyişmi sox´o nä abadleşmi sox´o
B pitin h˝ayeluvolcä dustimbö kumar qabärç´ä vibki
C anır qah´a därimbo sa°a nı saq´a vitki
D mektebco binaco cıga deyişmi si´iri

10 **Mektebco binacä baräcä veh´i halci fikir duzi?**

A Mekteb başbütö suncu täzä cıgacä, kuma urtäcä qirvevni.
B Täzä hilkivni´ankiyecmä täpäcä laxa q´ala säx´än ın, q´admertebelu nä hilki vi ni.
C Mektebco kınä bina hilki binacovor hundur nä gengişni.
D Kuma täzä qirve binarba q´osä deyişmi sädäx´ä sättä mektebco binavni.

11 **Metnce veh´i "Ugo zehmetco beher itxadä idmi şımä nuğa yıx´äri q´eçik!" cümlecizin halci asas fikir çüröq´ürü?**

A Därimbö behercir idmero eh˝tiyacär üdemi si´iri.
B Sättä mektebco sänbeə yini zehmet ınkän yıxäri.
C Kumo teserrüfatcızın meşğul yıx´är idmi yıxtan si´iri.
D İdmicir si´iri h´ari kıdarber itxadä boh´lu mənevi zövq qoni.

H″araq´ar

12 **Yıvä tesvir suxodä. Ulu tesvirco şikilcizın veh´i elaqe izah sü´ürde.**

Sär cuvanäzär rixizinqal çağaravni. Ana qanşärcä abad, salığalu kuçärber veh´i hilki säb kum vi ni. Handävärcä humo hemişeki k´uliber däd, boh´lu pencere qiye, hilki qeydece qirve 1-2 mertebelu k´uliber kuçäg irqhirni. Kuçärba asfalt h´ap´t´ilivni. Qırağärızınqal salığalu piyadärbö rix, hilki qeydece işiğ serh´i direker vi ni.

Har yan yaşıluvälni. Cuvanäzär rah″at, yıgına quşulu h″alävära vi ni, uga handävärcä veh´i sakit, ham ma hilki qeydece veh´i mühitce arxeyin gämräzın h´urän çağaravni.

Yazi

13 **Möterizece yıvä ç´elba bab şikilçi verh´ira nı cümlerber tamamlämi si´irde.**

Ayaz *(kum)* qüx´ücü. Baharır *(gıliber)* x´äd yıväci. *(Kum)* kınä *(mekteb)* hiççişin itkin dädni. Qe h´ayelber läp dıxantär *(qubzur)*. *(Yu yaru)* qeribe suncu gurultucır ad *(axur)* *(qüzür)*. *(Sükançı)* pitin diqqet uga xaba veh´i *(kompas)* vi ni.

14 **Yıvä ç´elba bab qaşxar ç´eliber vah´a nı yezmi si´irde.**

qızılgül

där

mekteb

yovşan

kuçä

k´ul

2-ci DERS

Qaqhu inşa sımä yezilmi yıx´äri?

Qaqhu xarakter veh´i inşa yezmi si´iyez açä´acär has´är lazımi

- ✓ mövzu qöröh˝s´ü (mes., dustuväl);
- ✓ hadise qöröh˝s´ü;

- ✓ hadise säx´ä vaxt yuzağcä qüçh˝ürü (qöröh˝s´ürü mövzucä bab);
- ✓ cıga qöröh˝s´ü (qöröh˝s´ürü mövzucä bab);

- ✓ ubrazlara barächä fikir yu´uri;
- ✓ problemcä barächä fikir yu´uri;
- ✓ problemco h˝al sü´ü rix h´ük´ürü.

Çeşne: Dustuväl şi vi?

problem

cıga

Dustuväl si´i asant däd. Dustuväl su-sunda qulluq´cä qalt´äl, çetin vaxtimba anız kumok sü´ü, xab surqhu vi. Veh´i mesuliyyet barambar öq´ü vi. Bäs har idmicovon dust yıpä yıx´ärız? Halä mektebe vibkizker yin yo yeşemi säbkä cıgacä ya yaşına veh´indezin sınta masxara si´iri, abq´ul qubärzäri. Mektebe vibkide ma yo dustumer artmi yıbkäri.

Dustuväl si´iyez bädälä idmerir su-sunda inam h´öşxü, su-sundärı sär qurimi si´i bäşär si´i. Yö dustumba nı ya arächä ç´el-gäläcä nı yıx´ära. Amma acber baxiştemi sib´i gerek yin bäşär si´i.

obrazär

Q´ar dust səhracä h´apxu seferce qebeç´iri. Anda arächä h˝ücetuvol aräx´äri. Dustimbekir sundärı la°ana sille qusuri. la°anır qumula h´ada yezmi si´iri: “Zo en h´ari dusunur za silli qeyeci”. Ac kulaksır puzmi si´ir qaç çağari.

hadise

Acber ma ugundo rixizinqal çabğari. Suncu k´ibesti qullächä qübkü qabärx´äri. Serinneşmi yıbkärcır ugugciber qullächä seberh´iri. Sille qıkä dustunuz üzmü yıx´är has´är dädı nı bätmi yıx´äri. La dustunur ad x´iyer xilas si´iri. X´iye bätmi säx´ä gädärı känt´ınızın suncu boh´u q´ola h´ada yezmi si´iri: “Zo en h´ari dustunur zın xilas si´irci”. İrah˝ uc asıl dustuväli.

obrazcä barächä fikir

Anır ugo dustuno h´ayib qumula yezmi si´iri ki, ac puzulmu säx´ä qaç´ vitke. Amma ano h´ari h´amäl qayece yezmi si´iri ki, pitinderi ac suxo nı iyekir ibret qene.

axir, prob-lemco h˝al si´i rix

Gärmä problemera güre yin yö dustimbezin h˝ücetuvol side´i, ando gärmä ç´ir kıdärber in gerek yin baxş si´i. Dustumbezin masxarä si´i, ugunda arächä sir öq´ü, h´ari vaxt yoroğu, dersimer sınta h˝ar yıbkär lazımi. Dustuvol sädäx´ächinän, h˝ayat ham cansıxıcı, ham ma pisuvolcızın säs´s´ä yıx´ärni. Yez gerek yö dustumer lah˝ki yıkän yıbkär.

Yazi

Qaqhu xarekterli inşa yezmi si´iyez

Plan

Mövzu qöröh˝s´ürde;

İyez tur qiyede;

Vin vö qöröh˝s´ürü mövzucoxun irh´a nı ac laxa˚a onu telimatcä güre h˝azır si´irde;

Problemcä barächä vin veə fikir yıpädä.

Vin veə axrixuri fikir yıpädä.

3-cü DERS

Diderber qorumi sib´irden

1 **Metn rolbezin suxodä.**

Suncu didox şubur färzänd vi ni. H´ayelberi gira masxarä si´iravni. Dideri ma k´uliber temis si´iravni. Anır h´ayelber nah´rä sib´irci:

– H´ayelber, qaştä zäz kumok sü´ürde.

– H´ari, ay dide, yo uyun päsär si´irden, qabaşxari.

Säd sah´at yoç´uci, qäd sah´at yoç´uci, yuq´ud sah´at yoç´uci. H´ayelberi ma halä masxarä si´iravni. Dide ma lah˝ki yurulmi särx´äcni. Anır h´ayelbez sas qah´aci:

– Qaştä çay h˝azir si´irde.

– Qabaşxari, ay dide.

Amma h˝ayelber ma qebkü däb. Anda q´ıl uyuncä qarişmi sox´ovni. Ugundäz mız säx´äcmä k´ulcä qübkücü. Andäz itxaci ki, ugunda dide qızdırmäcä q´osä cıgacä qalq´alivi. Adır işlemi yırx´ärdä ana aq´ qutkucni, anız h´atxa säx´äcni. H´ayelberi dıxtä ugunda adäz zeng si´irci. Anda adä qüx´ü nü dide duxturcä turğäci.

H´ayelber pert säbkävni. Azarmi särx´äci nı didevon xuräk söch´ür säx´ä dädni. Andärı säd mik´e nusu nä fu sa˚alci.

Adä esil qüx´ücü, dide halä çuq´ud dığısän xestexanäcä ınkän yırxär yıpäci.

Boh´lu h´ayelcir yıpäci:

– Keşken yin ya dideri nah´rä sib´irde qubkücü ni.

– Keşken yin anız çay yıväci nı - ortancıl h´ayelcir yıpäci.

– Kesken anır nah´rä sib´irde dıx yin anız kumok sü´ürcü nı.

H´ayelberi çay h˝azırlämi si´ir nı seğirci. Amma dideri h˝azır si´iri çayino dad yus´ur dädni. Pagasi mektebce çabğardä sufrä buş ipxaci. Adärı dıxtä andäz pämäcärki fu h˝azır si´irci. Täläm-telesik fu sa˚al nı mektebco halävär ugunda axucä qıx´äci. Amma mektebco halävär ç´udğär säx´ävni.

– Ya dide k´ulcä särx´äcinän halmä dex´erni,-yıpä nı acber düşünmü säbkäci.

Dide 3 yığ xestexanäcä irkin nı k´ulcä qürx´üyexan teeccüblenmi särx´äci.

Vez has´är,

- *Dide çäz teeccüblenmi särx´äci?*
- *iyexan h´ayelber şi si´ira?*

H´ayelber q´ala h´abarq´acni ki, ugunda dide qurumi sir´i lazımi.

Aygün Həsənoğlu

İbir vosu

2 **Hüseyn Arifo “Diderber” yu´u şeirce ibir qiyede, sualbez cuğab yutuxdä.**

2.1. Müellifcir ça güre diderbevon bestekar yu´uri?

2.2. Şeirce diderber sımä teqdim sib´iri?

2.3. Şikilce nä vö ibir veye metnce arächä elaqe vi?

Suxus´u

3 **Dideri h´ayelberı suftäki nıbä çäz nah´rä sib´irci, h´ayelberi anız şımäd cuğab yıvächni?**

4 **Dideo azarmi särx´äyö asas sebeb şi vi ni?**

5 **Dide xestexanäcä veh´ide h´ayelberi halci çetinuväl yinci? En azi, 2 çetinuväl yezmi si´irde.**

1. .....
.....
.....

2. .....
.....
.....

6 **Hekayece axirce h´ayelberi ugunda dideri h˝azırlemi si´iri çayina nı ugundärı h˝azırlemi si´iri çayina aräcä şi ferq annämi si´irci?**

1. Ado h´ayelbez pämäcarcic fu h˝azırlemi si´i.
2. Dideo k´ulcä kıdärbez h´ayelber kumokcä nah´rä sib´i.
3. Mız säx´ä nı h´ayelbö k´ulcä abälsäl, ugunda dide azaru irqhi.
4. Dide xestexanäcä çirği.

(A) 2, 1, 3, 4 (B) 2, 3, 4, 1 (C) 3, 2, 4, 1 (D) 3, 2, 1,4

7 **Metnco asas ideya halcidi?**

(A) H´ayelbez gira masxarä si´i gerek hemişe yıkän yıx´är.
(B) Valideynba q´adır uga vaxtına has´är, andäz kumok sü´ü lazımi.
(C) Xestexanäcä säd qadar ınkäncır idmi deyişdirmi si´iri.
(D) H´ayelberi masxara si´i harçekir gerek üstün surqhu.

H″araq´ar

8 Vez has´är, h´ayelber k´ulcä qübküde ugunda dide azaru irqhacmä şımat´i pert cäbkäci? Acber şi q´ala h´abarq´aci?

9 Metnce veh´i " Ya dide särx´äcinän halmä dex´erni" cümlecir h´ayelbö halcı hisri h´ük´ürü?

10 Agäm h´ayelbö cıgacä vin säbkäcinän, veə dideri vin kumokcä nah´rä sib´irde vin sımä si´ivni?

11 Hekayece güre ailece dideö rol vin sımä xarakterize sü´üvnü?

Yazi

12 Ç´elbö məna izah si´irde, acärekir säd qadar cümlece işletmi si´irde.

h″ürmet | qayği

xestexanä | duxtur

müalice sü´ü | kahal

şuluğ | h´aq´allu

13 **Halci cärgäcä h´alamät h˝ük´ü ç´eliber vi?**

(A) k´ul, temisuväl (B) kahal, h˝ayel (C) zehmetkeş - qayğikeş

14 **Metn çereph˝irde.**

Metn çöröh˝s´üyez:

- ✓ hadise çöröh˝s´ürde (meselçün, h´ayelbekir sär qüşxari, la˚ad va˚a; ye ma h´ayelber şubur un qubaşxari) ;
- ✓ ubrazär h´aqhadä;
- ✓ vövon ubrazäriz tur yıvä yıx´ära

Qeyd

- ✓ vövon elave ubraz yeretmi sü´ür yux´ora;
- ✓ vövon hadiserbo vaxt degişmi sü´ür yux´ora;
- ✓ hadiserbo säx´ä cıga vövon degişmi si´ir yıx´ära.

4-cü DERS

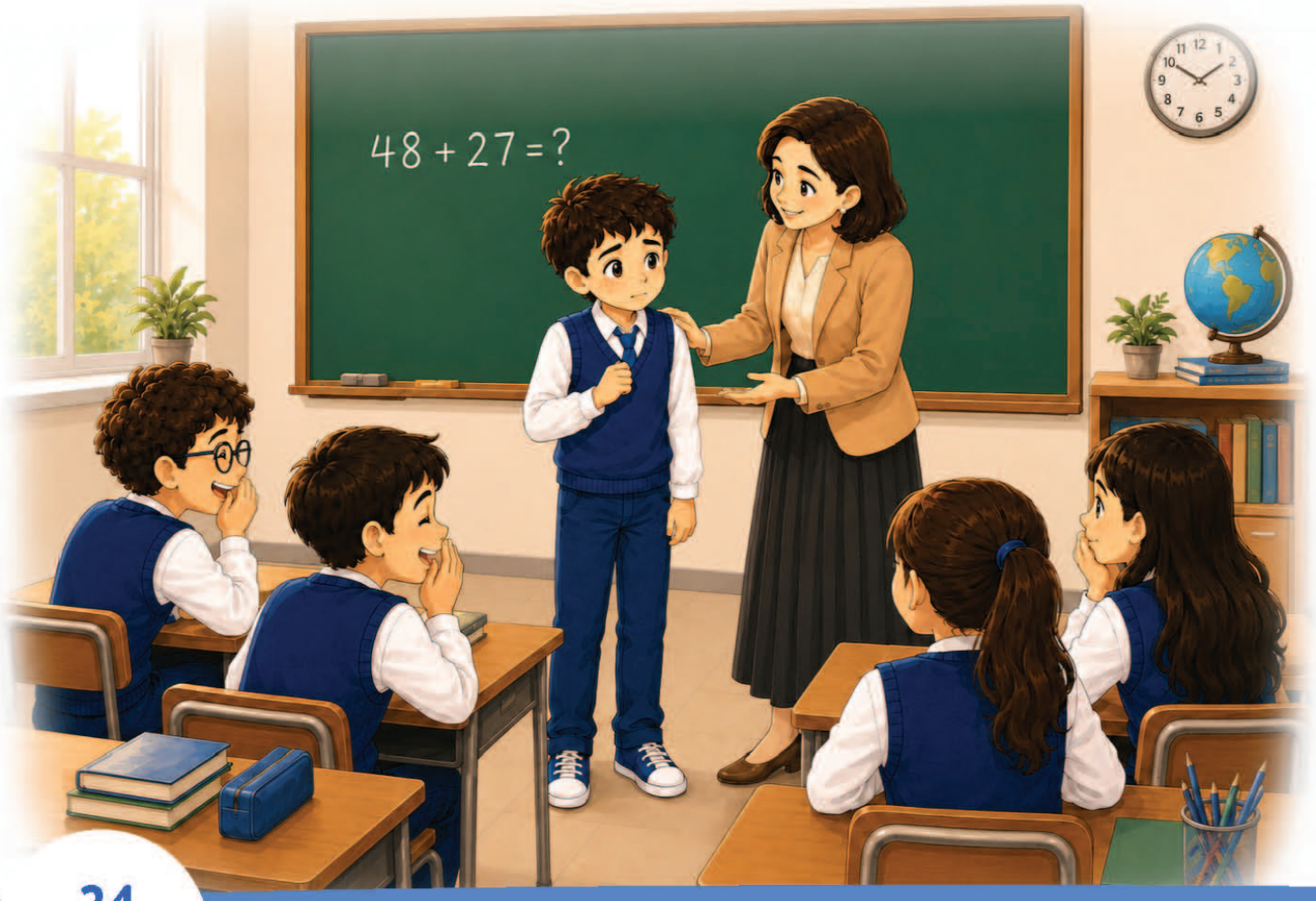
Çöröh´s´ü bäşär si´i

Suxus´uye k´ik´an

1 Uga turuna güre yıpädä bädäm metnce çekir h˝abarq´ara.

2 Çöröh˝s´ü bäşär si´i yıpädä vin şi q´ala h´abarq´ari?

3 Metn rulbezin duz suxodä. İntonasiya nı k´ean sömönxüde.

Nicatır beşinci sinifce suxus´urni. Ad säd dığ qonşi sinifce suxus´u dustuno bädä vix´ici. Ana q´ıl ixtilatcä hekke qarişmi sox´oci ki, zeng qup´t´u ix´ede däd. Halä hulu vaxtına məh´lim h´arän h´ac´uci. Nicat dıxtä buş partacä aq´ulci.

Məh´limcir yoç´u ders xabar qeyin nı yazico taxtäcä säd misal yezmi si´irci. İye xan sädpä kilaxan sinifcoxun vesil nı Nicat yazico taxtäcä nah´rä si´irci. Nicatır ugug h´agül nı: "Məh´lim, zın başär si´ir däd", – yıpäci.

– Şımat´i?

– Zın ulu sinifce suxus´ur däd. Zäz rusxat yutuxdä, zın zo sinifce vix´iden.

– Va°a, çamağar. Qauç´ yazico taxtäcä, misal h˝al si´ir.

Nicatır uc ugovon bäşär si´ir dex´er sudama yıpäci. Məh´limcir iyo sebeb xabar qevinci. Nicatır hiççişin yıpä däd. Heleske ki, anır yıpäcinän, h´ayelberi anoxun qhur qoxus´uvni. Amma məh´limcir cavabce h´ül h´osuravni. Nicat säd mik´e ma qet´il nı h˝araq´arcä başdemi säx´äci:

– Zın sinifce irkinci. Pitinderi zo h˝ar yıx´är qabiliyyet zayıf veh´i yu´uri. Zovon ulu misal h˝al si´ir dex´era.

H´ayelber q´ur qoxus´uye başdemi säbkäci. Nicat lah˝ki utami säx´äci. Ano ç´eliber ix´e nı məh´lim ano bodä h´üx´ücü:

– Vın sudama halmäc ç´elib yumo°u. Handovicisän va baräcä yıpä fikirboxun ehemiyyet yumos´u. Vo nı istedad vi. Acär yuzağcä qeçh˝iyiz çalışmi säx´.

Nicat havasdämi säx´äci. Məh´limco ç´elberir hele bil ad axurar qüzürcü. Demek, idmero ana baräcä düşünmü yıbkärcä anır gerek ehemiyyet yudos´urni.

Nicat säd dığ konfransco zalına yancär yeçirde riyaziyyat məh´limce sas ix´eci. Anır laxa sinifero h´ayelbezin ixtilat si´iravni:

– Veə q´osä istedad vi. Acär vin yuzağcä qah˝an, vin gelecegice boh˝lu uğur qazanmi si´ira...

Konfranscä xan Nicat məh´limce bodä vix´i ni xabar qenci:

– Məh´lim, vin laxa sinifero h´ayelbovon yıpäci ki, anda q´osä säb istedad vi. Vez has´är, ad za q´osä nı vi?

– Halbättä, Nicat.

– Axı zo q´iymeter pisi. Zäz riyaziyyat, tarix h´ari has´är däd. Yö sinifcö hambäzärekir lah˝kindovor zın kilaxan.

– Vacib däd. Uc halmä yu´uvki, vın derek mat´ım lah˝ki çalışmi yıx´är. Q´iymeterir vox istedad dobu məna h´ük´ür däd.

Halä sämät heyecanlämi säx´ä nı Nicatır ugo məh´limcovon halmä yıpäci:

– Zın bäşär si´ira, məh´lim. İve xan zın lah˝ki suxus´ura. Säddığ h´aşxara, vin zäzın fexr si´ira.

Halä yığına xan alä məh´lim Nicatızın bodär marağlänmi säx´äci. Nicat şeşe sinifce irkincni, dördüncü sinifce täzädän suxus´u säx´äcni. Məh´limco ç´eliber nä ano kumokuvolcır ano h´ayat degişdirmi si´irci. Lu sinifcer la sinifce h´ari q´iymeterizin yoç´uci. Suftäcäri nıbä

sinifce birinci säx´äci. Q´aq´alcinä anız uga neq´irce nı iderqhir ni ki, ug mısisän sinifce elaçi yıx´ära.

H´adar säniber yoç´uci. Nicat meşhur yaziçi säx´äci. Anır yezmi si´iri kitabär dunyacä har yancä xabar-xaba h´asilci. Halä ano bazu eserba gürece kino nı yivinci. Anır televizorcä verilişera idmer işlemi yıbkärce, ugugunda inam h´öşxüye nah´rä sib´iri, idmeriz lazımolu mıslah˝atär yus´urni. İdmer uğur qazanmi si´iyez mane yıxär şeyra ehemiyyət yudos´uye nah´rä sib´irni.

Säd dığ anız zeng qütkücü. Telfunco dästä qende “Zovon Nicatızın h˝arq´u yıx´ärız?” ç´eliber ix´eci. Nicatız sas has´är säx´äci. Ud ugur mekteb suxus´urdä una rix h´ük´e, unuz ümüd yıvä məh´limni. Nuga säx´ä nı cuğab yıväci:

– İ, zını.

– Vın bäşär si´irci, hın?

– İ, məh´lim, zın bäşär si´irci. Hilive güre zın zevez minnetdari.

Suxus´u

4 Nicatız dersino zeng şımat´i üx´ö däb?

5 Nicatir ça güre ugo məh´limcovon “Zovon ulu misal h˝al si´ir dex´era”, - yıpäci?

6 Riyaziyyat məh´limcir Nicatiz handävärcä veyindo ç´elba güre halcı mıslah˝at yıväci?

7 Nicatır boh´lus säx´äye xan halcı pişe seçmi si´irci, ud pitindez sımä has´är säx´äci?

8 Neçenci sinifce suxus´urdä Nicat sinifce irkincni?

9 **Məh´limcir konfransco zalına laxa siniferovon yipä halcı ç´elberir Nicata diqqet yivinci?**

A "Q´iymeterir vox istedad dobu məna h´ük´ür däd".

B "Handovicisän va barächä yıpä fikirboxun ehemiyyet yumos´u".

C "Veə q´osä istedad vi. Acär vin yuzağcä qah˝an, vin gelecegice boh˝lu uğur qazanmi si´ira".

D "Vın bäşär su´irci, hın?"

10 **Hekayece axirba Nicatız zeng si´iri tuvni?**

11 **Sxemce güre h˝abarq´adä.**

12 **Metnce güre yıpä yıx´ära:**

1. Məh´limcir Nicata h˝ayat degişdirmi si´irci.
2. Nicato istedad uguguz yuzağcä qapkuci.
3. Nicat ugo yıvä ç´ela h´ada q´et´ilci.
4. Hambäzärır dersimba Nicatız kumok sü´ürcü.

13 **Metnce veh´i ugug h´algü, exiren, neq´irce nı iderqhir ni gäläcerbö mənarver vin vö ç´elbezin izah si´irde.**

14 **Metncer uğur nä bäşäruğ ç´elibez uxşäri məna yus´u ç´eliber q´axudä.**

15 **Metnce veh´i asas fikir halcidi?**

A. Q´iymet asas däb, vacib veh´i çalışmi yıx´äri.
B. İdmicir gerek uguga inam h´öşxü, ad uga veh´i istedadcä xakila çağar.
C. Dersimbar laxan q´iymeter qonu asasi.
D. Məh´lim idmoco terbiyece asas ruli.

H˝araq´ar

16 **Vez has´är, açä q´iymet qonu idmico istedadsız veh´i yu´uvi bägäm?**

17 Nicato cıgacä vin säbkäcinän, vö sinifco hambäzärı vöxun qhur qoxudä vin şi si´ivni?

18 Agäm vez ulu metnciz tur qusu yıkän säx´äcinän, məzmun nä iyer çoğor fikir h´ari ifade sü´ü halci tur qusuvni, ça güre?

Yazi

19 "Zın zınza inami yıx´äri" yu´u qovoqhu inşa yezmi si´irde.

20 "Halcic duzi, ça güre?" sualcız 4-5 cümlcizın cuğab yezmi sü´ürde.

5-ci DERS

Fuqhad nıbä sesin, säd nıbä yot´

1 **Metn rolbezin suxodä.**

(ixtisarcızın)

Mik´esti Ertoğrulur taxtä nä qayerbekir k´ul qirviravni. Anır gärmä qayerber su-sunciye h´ada osuri, acär neq´ezin qirkirni. Uc itxacmä adärı xabar qeyinci:

– Za dix, vın şi qirviravi?

– K´ul qirviravi, adä.

– K´ul qirviyez vın plan h˝azır sü´ürcü? Şi sımä qirvi veh´i fikirleşmi säx´äci?

– Ulu qeyerbezin divar qirviri. Ulu taxtärbekir ma qapu si´iri, acärızın xal qut´orğuri.

– Läp h´ari! – adärı yupäci. Amma, zäz has´är, k´ulco säd şikil yin, halci qaye heye, halci taxtä heye osu veh´i saftädän planläşdirmi si´ir, kila qiriv.

Adärı ucär yıpäye xan kıda vix´ici. Ad kıdar esil qüx´üdü Ertoğrulo k´ul qirve h˝azır sox´ovni. Adärı diqqetcizın k´ulcoxun irh˝aci:

– Qirve päsär säx´äciz?

– İ, päsär säx´äci.

– K´ulco pencere heyevi?

Ertoğrul çeşmi säx´äci. K´ulcuz pencere osu ana k´ean sexincni. Uga t´il h´apxus sü´ürnü: “Ulu cıga h´axu nı pencere osura”,- yıpäci. Anır xab vekiricmä divar h´oxo h´aräpç´äci.

Adärı ana kuçrimbe xab qiçh˝ira nı yıpäci:

– Väz has´äri vo k´ul çäz h´oxuci?

Suxus´u

2 **Ertoğrulur uyuncaq k´ul halci materialbekir qirvaravni?**

A) kembil nä sementcekir
B) taxtä, qaye nä neq´ekir
C) plastilin nä kağazcekir
D) taxtä nä plastilincekir

3 **Ertoğrulur k´ul qirvirde şi k´ean sexinci?**

A) qapu
B) xal
C) pencere
D) qapu nä pencere

4 **Adäo mıslah˝atcä ibir qideye Ertoğrulo k´ul çäz h´oxuci?**

A) küläk säx´äye güre
B) pencere osuyez divarcä xab vekiriye güre
C) anda adärı divar h´oxuye güre
D) materialber su-sunciye k´ev qıdäkäye güre

5 **Metnce güre sebeb-netice əlaqerber q´axudä.**

Sebeb	Netice
Ertoğrulur k´ul qirvezker plan h˝azırlemi sü´üd däb.	
Ertoğrulur pencere qeçhiyez uga t´ilezin divarcä väkäci	

6 **Metncizın halci fikir çüröq´ürü?**

İbir vosu

7 **Metnce ibir veyede, tapşuruğär h˝al si´irde.**

7.1 **Metnce güre, açä˚a cıgarbekir halciye k´ul qirvi xatalu vi?**

A) sehracä
B) dağra dibce
C) gengiş duzra
D) kurimba läp bodä

7.2 **Metnce axir halci habärbö ç´elizin tamamlemi si´ir yıx´ära?**

A İşlemi dex´enır k´udosura.

B Fuqhanıbä sesin, sänıbä yot´.

C H´aräx´är h´udoç´onxuna.

7.3 **Metnce axir halci habärbö ç´elizin tamamlemi si´ir yıx´ära?**

7.4 **Duz nä ç´ir fikirber h´ük´ede.**

	K´ul qirvirde bunaco möh˝kem yıx´är vacib däd.	☐ ☐
	Qum lah˝ki veh´i cıgacä k´ul qurve döxöra, ad dıx h´oxos´ora.	☐ ☐
	Ertoğrulur adäo ç´eloxun irh˝a nı kıda başlemi säx´äzker k´ulco şikil yınci.	☐ ☐

7.5 **Ertoğrulur qirve k´ulco evin h´oxuye sebeb yıpädä.**

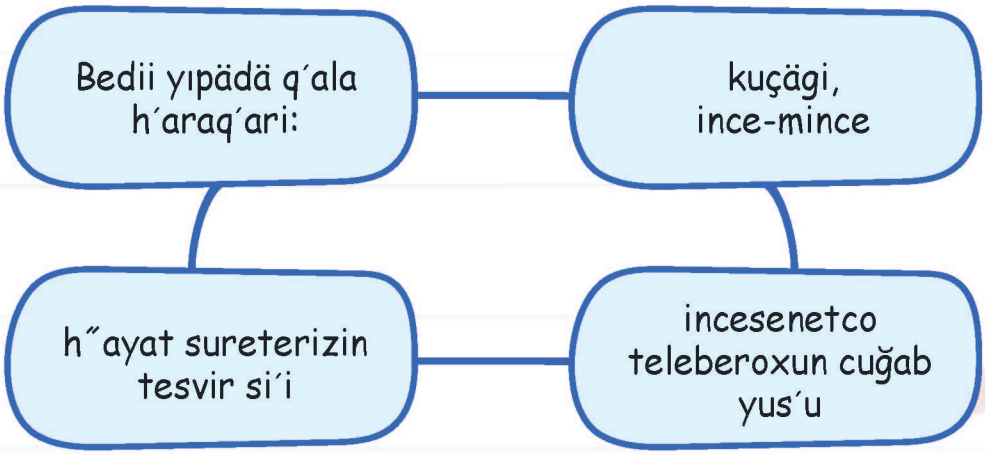
H″araq´ar

8 **Şikilber tesvir si´irde. Acärekir halcic metnce babi?**

Veə k´ean h´aqhadä!

“Fuqhanıbä sesin, sänıbä yot´” bedii metni

Bedii metnco xüsusiyyeter:

- ✓ hadiserber tesvir yıx´äri;
- ✓ ubrazär yıx´äri;
- ✓ müellifcir ubrazärızın ugo yu´u yıkäcär oxucucä çüröq´ürü.
- ✓ bedii metnbö ideya yux´ori.

Yazi

9 **Tesevvür sü´ürde ki, vin cavan memari. Veə k´ul qirvi qubğuvi. Hil vin şımä si´ivi? Lazım veh´icer su-sunciye xakila ardicil yezmi si´irde.**

Ertoğrulo qalät kıdar netice qah″adä.

II bölmə

- ✓ Sağlam h˝ayat
- ✓ Komiksce güre metn h˝azırlemi sü´ü
- ✓ H˝araq´ar halävärlar
- ✓ Gülyaz
- ✓ Luzu xalatdu qehremanber

1-ci DERS

Sağlam h˝ayat

H˝araq´ar

1 Şikilböxun irh˝adä, acär tesvir si´irde. Vez has´är, halci şikilba idmice orqanizmciz zarar yus´u so˚ulucär nä verdişer vi?Acär, duğurdänki nı, zararlu h˝isab si´ir yıx´ärız?

2 Halci şikilba duz h˝ayat terzi tesvir sox´ovi?

2-ci DERS

Komiksce güre metn h˝azırlemi sü´ü

Yin vezin sınta komiksce güre metn h˝azırlemi sü´ü h˝ar yıbkära.

1

Dustimer, komiksco şi veh´i vez has´äri?

2

Komiks ingilisero ç´eli. Məna "qhur qoxus´u " yu´uvi.

3

Komiks su-sunciyezin elaqe veh´i şikilbekir ibareti.

4

Komiksco mezmun ç´elbezin nä go:dä cümlerbezin yus´uri.

5

ulu ç´elber nä cümlerber ubrazco mezar yus´uri.

6

Komikscovon ham ma "şikillu hekayerber" in yu´uri

7

Komiksce güre metn h˝azırlemi sü´üyiz açä˚acär has´är lazımi:

Cıgacoxun (mişe, hiric, k´ul, tukan və s) fah´am yutuxdä.

3-cü DERS

H″araq′ar halävärlar

Suxozker

- Vez has′är, metnce çekir h″abarq′ara?
- Halävärovon h″arut′qur yıx′äri?
- Vez has′är, müellifciz ulu esercizın halci fikir çüröq′ü yıkäci

(ixtisarcızın)

Xanlara halävär h˝araq´ari. Vin teeccüb sü´ürü? “Vin halävär h˝adaraq´ara” yu˝uri? Halmä vizägäm ibir qiyede, irh˝adä acär şımä h˝araq´ari, çekir h˝araq´ari.

Xanlarır uga naski ah˝a nı suncu kuncuna qicegirci. Naski divarcä qıkäci, “ay” yıpä zarmi yıx´ära nı q´uma atkuci. Hil vin vinva varavur si´irde, qebin ni vin divarce qıbätän, vin “ay” yudo´uz? Vin yu´ura! İrah˝ Xanlara halävärır ın halmä si´iri. Hın, Xanlarır ikinci naski eçh˝irde ac var guculuzın qişqirmi säx´äci:

– Zın qumocorgu! Zın qumocorgu! Zın zäväkir xayiş sü´ürü, zın qumocorgu!

Xanlarır pirem avh˝a qucorgurdä ma ad halmä bağırmi yux´ori:– Ay, zın apkud! Vay, zın apkud!!!

Halä terlüger set´erh´irde sudä irh˝adä acärır şi si´iri... Q´ab ın bağırmi yux´oravni:– Ay, zın qubzurd! Vay qubzurd...

Xanlarır uga şalvar ın q´uma serh´iri, qil yus´ura nı iye h´adar yeç´iri. Şalvarcır ın yu´uri:

– Ay zın ezilmi säx´äc! Vay, zın ezilmi säx´äc! Oy, zın ezilmi säx´äc!

Ugo qiravatce h´ada qalqalcu halävär quşuli, qalq´ali. Ana halävär ma heç säx´äzker zarımi yıx´äri, şikayet si´iri.

Naskicir xabar qoni:

– Ulu h´ayel sudä q´ala erh´i, unovon ç´el yu´u doru bägäm? Ça güre yin säd hanimke incitmi sib´iri, ive – iye qubocorguri?!

Qala erh´i ni vi, yu´u nı. – Piremcir yıpäci. – zın evo şahidi. Anda dideri yu´uri, adärı yu´uri, nänärı, bäbärı nı yu´uri. Amma anır ibir qusur däd.

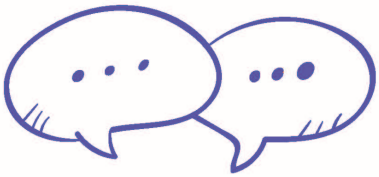
Birinci naskicir yu´uri:

– Undä, dimeli, caza yus´u lazımi.

– Pämäcar cıgacär quzurucmä Xanlarır uga halävär axtärmi si´irci, ad teeccüblenmi säx´äci. Uga halävärekir säd ın dädni.

– A... Za halävär heye vi? – yu´ura nı Xanlarır xabar qenci. Kila ugunda dide nah´rä sir´irci: – Dide! Ay dide! Za halävär heye vi?

– Za˚acär qunşu h´ayelbez yus´ura, – anda dideri sakitce cuğab yıväci.

– Vın zäz täzäcär qenci? – Xanlar nuğa säx´äci.

– Va˚a, zın qen däd. – Anda dideri yıpäci.

– Vın qen däd? – Xanlar teeccüblenmi säx´äci: – Undä çäz za halävär vın ızgändäz yus´uri?

– Acär väz lazım däd ki! – anda dideri yıpäci: – Lazım säx´äcinän, acär iveiye sedet´erh´irni. Heleske ma za˚acär ızgändäz yus´ura. Andärı acäroxun h´ari irh˝ara.

– Dide, vın çäz yus´uri, bäs zın şi qıx´ädän?

– Väz has´ära. Vın uc q´uma çet´erh´irde fikirleşmi yıx´är ni.

Qarär h´ayelba sas h´aşxarni. Andärı kuçäcä masxarä si´iravni. Xanlarovon ma hulu h˝alına çulcä qaç´u dex´erni. Uga axucä quşuliyez hiççişin itkin dädni. Yuvuz qalq´aldä quşulu halävärızın kuçäcä qaç´u dex´erni ki!

Xanlar ugunda didea bodä h´üx´ücü, utanmi yıx´ära nı yıpäci:

– Dide, sudama zın za halävär q´uma qudocorgura.

– Zın va inam h´öşxür däb. Heleske ki vın halmä verdiş säx´ävi.

– Zın hil boh´lu gädä vi, dide. Zın ç´el yus´uri ki, sudama za halävär q´uma çedet´erh´ira. Zäz halävär yutux.

– Agam vın ç´el yus´urizägäm, zava halävär yus´ura. Amma irah˝vın vo ç´ela h´ada qedet´ilen, va halävär ın ızgäsino bodä h´atku qaräcä qaç çagara .

Xanlarır ç´el yıväci, halä yığcär uga halävär heyen qetkici sat´h´a däd, salığalu qeydece veder eyeci. Halävärlar sudäma bağırmi säx´ä däd, zarımi säxä däd, şikayet in si´ir däd. Eksine, ugugucärız mah˝ni suxoci.

H´ayelber, vin nı irh˝adä bädäm, veə nı halävär ın, terrüger in yuvaz bağırmi yıx´äri?

Yuxsä acärır mah˝ni suxus´uri?

Aygün Həsənoğlu

Suxoye xan

- Veə fikirber duz qetkici?

Suxus´u

1 **Halävärız ça güre Xanlarız caza yus´u yıkäcni?**

A Izgä h´ayelbox halävär doduye güre
B Xanlarır acär ive-iye sat´h´a incitmi si´iriye güre
C Anda didea acär sonzu kean sexiniye güre
D lah˝ki kınä säx´äye güre

2 **Anda dideri Xanlarovan ana halävär qunşa h´ayelbez yus´uri yipäci. Ça güre?**

A Halävär ma hil Xanlara axucä yıx´är dädni.
B Xanlarız ibretco ders yus´u yıkäcni.
C Xanlaro ulu halävära eh˝tiyac dodu düşünmü yırx´ärni.
D Xanlarız iyevon kuçägi nä täzä halävär qonu yıkäcni.

3 **Vez has´är, Xanlara qanşär anda dideri sertni, yuxsä edalätduvni? Vö cuğabär izah si´irde.**

4 **Metnce axirce veh´i halci gäläcäcır anda dideo ç´elbekir Xanlarız ders säx´ä h´ük´ürü?**

A Halävär şikaet si´iye başdemi säx´äci.
B Xanlar q´alq´aldä quşulu halävärızın kuçäcä qaç´uci.
C Halävär heye qetkin qicegir däd, salığacızın ugo cıgacä as´äci.
D Xanlarır ugunda dideovor täzä halävär väx´äci.

5 Metnce işlenmi säx´ä *ibir qusu nä ç´el yus´u* gäläcerbo məna izah si´irde, acäro har säd cümlerba işletmi si´irde.

H˝araq´ar

6 Xanlar pijamacızın kuçäcä qaç´ucinän, anır ugug şımä hiss si´ivni? Vez has´är, cemiyyetce q´osä axucä quşulucärä qeyderba fikir yus´u ça güre vacibi?

7 Agäm vö utağce veh´i eşyarber (meselçün, mektebco çente, kitabär, ye ma vö uyuncağär) meza qetkücünän, vekir şikayet si´ivni, yuxsä razituväl si´ivni? Şımat´i?

Vin veə k´ean h´aqhadä !

Bazgärän bedii eserba can dodu varlığär ın canlucmä h˝araq´ari, h˝aräkät si´iri.
İvevon şexslendirme yu´uri

Yazi

8 Metncer şexslendirmece aid 2 çeşne yezmi si´irde.

9 **T´ik´ro cıgacä bab qaşxar ç´elib artırmi si´ir ni cümlerber tamamlemi si´irde.**

Vö ---- üçüncü mertebece vi. Bülbülbö ---- har yancä yayilmi säx´ävni. Dideri ---- salığacızın şkafcä vederci. Qilacäro say .... . Anda dideri uga rijez .... halävär qenci. Zın zo ---- zo dustunuz bağışdemi sü´ürcü.

10 **Yıvä ç´eliber cem formacä işletmi si´irde.**

çente | qilac

naski | pirem

şalvar | kemeç

Çeşne: çente ---- çenterber

11 **Yıvä ç´eliber cem formacä işletmi si´irde.**

Halävär şkafcä h´axinivni. Zın **halävär...** t´ilh´ab qirveci. Za dideri qeni halävär... nuğaci irh˝aci. Zın **halävär...** ütü qith˝aci. **Halävär...** läkä vi ni. **Halävär...** kuçägi etirco nəh´ qaşxaravi.

12 **"Quşulucär ça güre temiz nä salığalu h´aqhu lazımi?" sualcız 5-7 cümlecizın cuğab yezmi sü´ürde.**

4-cü DERS

Gülyaz

İbir vosu

1 Metnce ibir veyede, sualbö cuğab yutuxdä.

1.1 **Metnce güre, duxtur yıx´ärcız şi si´i lazımi?**

A) Ancaq darmanco bitkirbö sir haväs´är lazımi.
B) Tibce tehsil qonu lazımi.
C) Duxturbezin mıslah˝at sü´ü lazımi.
D) Kitab suxus´u lazımi.

1.2 **Duxturbö h˝ayatco amal şi vi?**

A) idmero sağlamluğuvälce xakila qalt´äl
B) elmi eserber yezmi si´i
C) tibco tarix araşdırmi si´i
D) azarbö sebeber h˝ar yıbkär

1.3 **Urtä esrba azarbö müaliceco baräcä boh´lu elmi eserber yezmi si´iri Şerqco alimer tu vi?**

A) Hippokrat nä Biruni
B) İbn Sina nä Biruni
C) Nesreddin Tusi nä İbn Sina
D) İbn Sina nä Hippokrat

1.4 **"Hippokrato q´ın"ına çuq´ud etik prinsip nä üh˝telik vi?**

A 5 B 7 C 9 D 6

1.5 **Duz nä ç´ir cuğabär h´ük´ede.**

A Duxturuvolco sanh´at azga däd, hilki dovurce yerenmi säx´äci.

B Läp azgacära idmerir azarber tebii usulbezin müalice sü´ürnü.

C Duxturberi h˝ar säbkä bilikerizin idmer müalice sib´irni.

1.6 **Buş cıgärber tamamlemi si´irde.**

1. Duxturuväl _____ pişerbekir sädi.

2. Duxturberi duxturbö k´ınınıcmä has´är " _____ k´ın" so°uli.

2 **“Gülyaz” metn intonasiyacızın suxodä.**

H´ayelco qiravat utağcä värä q´ala vi ni. Duxtur h´arän h´arç´udä qiravatco bodä q´ar idmi irqhaci. Dideri uga q´ıl azaruco qüşküye voxuvni, adä mä qilla h´ada qet´ilivni. Gülyaz qiravatce bodä h´ürx´ücmä adä sork´unci. Dideri uga q´ıl laxan qaldırmi sü´ürcü. Andäz q´undäz ın nuğaci şi si´i veh´i has´är dädni. Anda h´ülümba ümidco işığ parıldami yıx´äravni. Dideri:

– Duktur, vın qürx´ücü? – yipä nı Gülyaza xab veç´exinci.

Gülyazır k´ik´anber heraretcekir icin misilicmä qızarmi sox´o h´ayelce nebz yuxlämi sü´ürcü. Kila h´ayelce suftä rub qup´t´uci.

Gülyaz pämäcarizker h´ayelco bodär xan särx´ä där. Heçexun kurpäcır uga h´ülümer eçmi si´ir nı p´äk´rimba h´urän qhur qoxuci.

Uc Gülyazız bädälä en boh´lu mükafatni.

Aygün Həsənoğlu

Suxus´u

3 **Ibir vosu metnce nı suxus´u metnce aräcä uxşeri nä alahi cah˝atär h´ük´ede.**

	Zo suxo metnce	Zo ibir veye metnce
uxşeri cah˝atär		
alahi cah˝atär		

4 **Gülyazır h´ayelciz halci tibbi yardım si´irci?**

5 **Metnce güre Gülyazız “en boh´lu mükafat” şi säx´äci?**

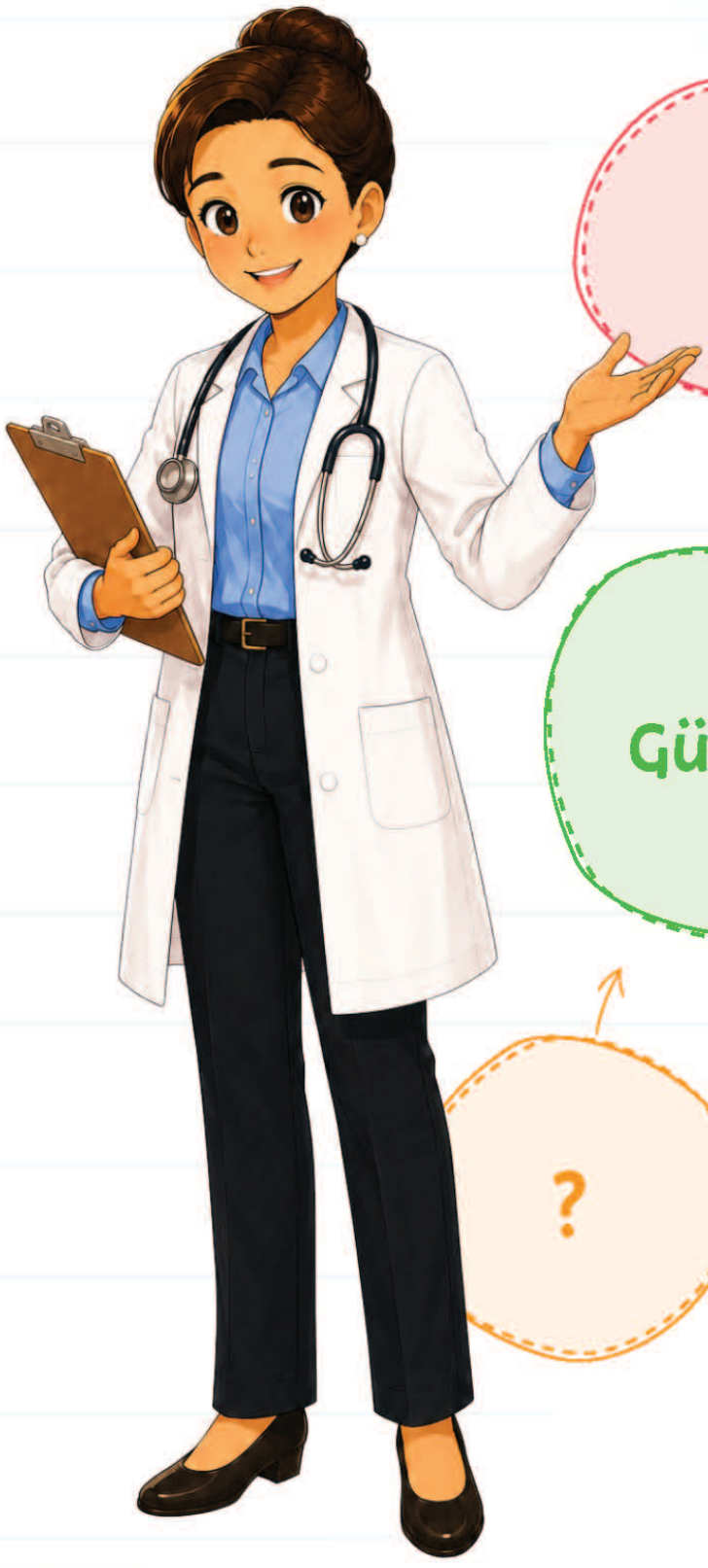
A Kurpäco uga h´ülümer eçmi si´ir nı p´äk´rimba h´urän qhur qoxus´i
B valideynbo teşekkür sü´ü
C ugo kıdä päsär si´ir nı k´ulcä elsil quşarxar
D azarucuz uga vaxtına kumäk sü´ü

6 **Gülyaz duxturcır h´ayelciz kumäk sü´üyez su-sunciye xakila halci kıdärber si´irci?**

1 ?

2 ?

7 Gülyaza xüsusiyyeter yıpädä.
Metncer çeşne qeşxira nı veə fikir subut sü´ürde.

Gülyaz

?

?

?

?

?

8 **Metnce işlenmi säx´ä *“icin misilicmä qızarmi säx´ä”* gäläcä h´ayelco halci veziyyetce veh´i h´ük´ürü?**

A h´ayelco utanmi säx´ä
B h´ayelco qızdırmäcä q´osä veh´i
C h´ayelco lah˝ki nuğa säx´ä
D h´ayelce heraret açän h´öx´ü

9 **Metndəki "anda h´ülümba ümidco işığ parıldami yıx´äravni" gäläcä halci ç´elizin evez si´ir yıx´ära?**

A kiç´ yıx´är
B inam h´öşxü
C h´ül h´osu
D teeccüblenmi yıx´är

10 **Metncizin halci müsbet xüsusiyyeter tebliğ yıx´äri?**

fedakaruväl → ? → ?

11 Metnciz tazä, ham ma marağlu ızgä tur fikirleşmi säbkädä.

12 Metncizin çüröq´ü asas fikir yuzağce qavh˝adä.

H˝araq´ar

13 Agäm duxtur yuvuz h´ayelce bodä qedelt´ilcinän, şi yıx´ärni? İveri ano ugo pişece veh´i mesuliyyet şımä h´ük´ürü?

14 "Fedakaruväl" şi vi? Gülyaz duxturco yuvaz h´ayelce bodä qelt´iliyovon fedakaruväl yıpä yıx´ärız? Vin veə fikir 2-3 cümlecizin ifade sü´ürde.

Yazi

15 Metnco mezmun genişlendirmi sü´ürde. Plance güre k´ibesti metn h˝azırlemi sü´ürde, ad metnce h´urä q´ala artirmi sü´ürde.

Plan

- Yizod, şaxta veh´i hava
- Gülyaza qunşi kuma suncu h´ayelce azarmi säx´ä mah´ımat çüröq´ü
- Gülyazo çetinuvälcızın azaruco k´ulce quşarxar

5-ci DERS

Luzu xalatdu qehremanber

1 **Metn duz suxodä.**

1990-cı säna yanvar väzılo 20-si vi ni. Sağa säd yücencicni. Ulu säğa yuvuzsä Bokucä lah˝ki boh´lu gerginuväl vi ni. Kuçärba tankinbö gurultu nä gulläco sasri ix´irni. Şəhərce säd faciə vi ni. Kuçärber gına dodu idmero al irdına q´osä vi ni.

Anda pitindez tecili kumäk lazımni.

Halä yuvuz xestexanärba işlemi yıbkär duxturber nä tibb bacirberi säd deqiqe nı säx´än dinciguväl qeyin däd. Acber xestexanäco gira

qütkü tecili yardımco maşınba qabağcä qebç´iri, yerelurber halä dämcä palatarba deşimi sib´irni.

Cavan duxtur Ferid in kıda q´ala vi ni. Sädpä şəhərce tukulo işiğer esinci. Har cıga miç´i säx´äci. Amma fedakar duxturberi ugundo kıdä h˝aqha däd. Tibb bacirberi halä dämcä şamri nä fenerber h´üç´k´üncü. Duxturber ulu zayıf işiğce yerelu idmer sağaltmi sib´iyez yık´ılızın işlemi yıbkärni.

Heçexun xestexanäcä sär h´ayel quğo qarğuci. Ano dıx sağalmi yıx´ärcız ird lazımni. Amma xestexanäcä halä qrupcä ird itkin dädni. Uluc ix´e Ferid duxturcur hiç düşünmü sädäx´ä nı uga kılimer qecğirci, halmä yıpäci:

– Za ird qende, halä dämcä ulu h´ayelciz yutuxdä!

Duxturcä ird h´ayelce irdina bab qetkici. Hulu qeydece, cavan duxturcur uga irdinizin k´ibe h´ayelce h˝ayat xilas si´irci.

Alä dehşetdu yuvuz yö duxturberi boh´lu säd qehremanuväl si´irci. Acber kiç´ dex´era nı, yu heç sä´äzker çalışmi yıbkära nı hazarbezın idmi sağ h´aqhaci.

İlive gürece ma yö xalç´cır halä fedakar duxturber hemişe h˝ürmetcizin k´ean qübör˚ürü.

Suxus´u

2 **Metnce tesvir säx´ä hadiserber halci fesilce, heye säx´äci?**

3 **Metnce halci suacız cuğab däb?**

A Duxturberi şi si´irci?
B 1990-cı säna Bokucä şi säx´äcni?
C H´ayel şımä säx´ä sağ irkinci?
D Sağ irkini h´ayelcox çuq´ud yaş vi ni?

4 **Metnce güre yıpä yıx´ära:**

A İşiğer esinicmä duxturber k´ulba qabärç´ä vibkici.
B Yö duxturber fedakari.
C Xestexanäcä säd xeylağ yerelu quğocni.
D Xestexanäcä sättä h´ayelber qobğäcni.

5 **Metnce güre sebeb-netice elaqerber tamamlemi si´irde.**

Sebeb	Netice
...	Halä yuvrz xestexanärbe işlemi yıbkär duxturber nä tibb bacirberi säd dedide nı säx´än ugunda dinciguväl qeyin däd.
...	Yö xalç´cır halä fedakar duxturber hemişe h˝ürmetcizin k´ean qübör°ürü
Duxturcä ird h´ayelce irdına bab qetkici.	...
Xestexanäcä halä qrupcekir ird itkin dädni.	...

6 Metnce güre *duz nä ç´ir* fikirber müeyyen si´irde.

7 “Gülyaz” hekayece veh´i Gülyazızın nä Ferid duxtur müqayise sib´irde, ando uxşeri nä alahi cah˝atär yıpädä.

	Gülyaz	Ferid
uxşeri cah˝atär		
alahi cah˝atär		

8 Metncizin çüröp´q´ürü asas fikir halcidi?

9 Metnce veh´i *fedakar* ç´el halci ç´elizin evez si´ir yıx´ära?

H˝araq´ar

10 Tesevvür si´irde ki, vin duxturi. Veə irdino qrup nä h´ayelce irdino qrup bab qaşxar däd. Duxtur Ferido cıgacä vin säbkäcinän, yerelu h´ayelciz kumäk sü´üyez vin şi si´ivni?

Yazi

11 Vez has´är, metnce duxturbovon şımat´i “Luzu xalatdu qehremanber” yu´uri? Veə fikirber 3-4 cümlecizin yezmi sü´ürde.

III bölmə

- ✓ Cannirbö alem
- ✓ Dustuväl
- ✓ Qızılquşco bälärber
- ✓ Kar qurbağa
- ✓ Cünah˝ sağsağan

1-ci DERS

Cannirbö alem

Dustimer, ulu nıbä yin vezin h˝ayvanba barächä h˝abarq´ara.

Vöx un vez lah˝ki yıkä h˝ayvanber viz?

Vin ulu h˝ayvanbez şımä qulluq´ si´iri?

Vin vö h˝ayvanbez şımäc tur qiyeci?

Çа güre halmä aläm h˝ayvanber vez lah˝ki yıkäci?

Acär çа güre qurumi si´i lazımi?

Ulu h˝ayvancox halci marağlu xüsusiyyeter vi?

Yazi

1 **Buşduğär ses´s´irde.**

- H˝ayvanber _____ säd hisse vi.
- Mişerber h˝ayvanbö _____ cıga vi
- Nesil terg yux´or h˝ayvanber _____ si´iri.
- Tabh´at qurumi si´i _____ burci.

2 **“H˝ayvanber qurumi si´irden!” turuna divarco qazut (plakat) h˝azırlemi sü´ürde. Divarco qazutcuz tur seçmi si´irde.**

3 **Azarbaycancu Qırmızı kitabce apku halcidisän säb h˝ayvan qerep-h˝ir qevinde, iye barächä teqdimat h˝azırlemi si´irde.**

- ✓ İye tur şi vi?
- ✓ Heye yeşemi yux´ori?
- ✓ İyeri şi so˚uli?
- ✓ Çäz qurunmi sü´ü lazımi?

Vö teqdimatce şikilber in əlave si´irde.

4 **Cümle tamamlemi si´iyez 5 dana vacib vəd yezmi si´irde.**

Zın h˝ayvanber qurumi si´iyez ... .

5 **"K´ibesti quruldur mişe şımä xilas si´irci?" turuna komiks h˝azırlemi sü´ürde.**

2-ci DERS

Dustuväl

Suxozker

- Vez has´är, metnce çekir h˝abarq´ara?

Ya gira säb çil kıs vi ni. Ad zo Mestan gäçıldızın möh˝kem dustni.

Säddıg çil kıs q´urt apkuci. Yin çardağce iyez länbäcä h´ada xusxudär as´äci. Çil kıs xusxudära h´ada oq´ulci.

Mestan gäç täk ipkincni.

Säddığ çardağcä qaç´u nı zın xusxudäroxun irh˝aci. Q´ab aksugni. İstasi ma säb xusxud aksug qöx´ücü. Qeribe vi ni ki, Mestan çil kısılda yan yut´u

nı oq´ulivni. Bixas länbäcä q´anike qeribe säd sas – xışıltı ix´eci. Mestan h˝ucum si´iyez h˝azırleşmi sox´oci. Zın lah˝ki h´ül h´aveci, amma säd şey itxa däd. Sas ın yut´uci. Mestan ma rah˝atcä ugo cıgacä oq´ulci.

Mesele ça vi has´är säx´äci. Çardağcä sicovul vi ni. Xusxudär tuğo nı adni. İrqhiri ki, Mestancır xusxudär qurumi si´iye başdemi sox´oci.

İstasi çardağcä qaç´udä zäz itxaci ki, Mestan çil kısıldu cıgacä oq´uluvi. Çil kıs ma gira h´olsolavni. Xusxudär ın pitincer ugucära cıgacävni.

Halmä, çil kıs xusxudära h´adar qubzur nı gira h´ap´ç´udä Mestan dıxtä iyo cıgacä olq´olni. Cibciber qah˝azker Mestancır xusxudär qurumi si´ir h´aqhaci.

Xalide H˝asilova

Suxus´u

1 **Metnce güre Mestanco xusxudära yance oq´uliye asıl sebeb yuzağcä qavh˝adä.**

A çil kısıldızın barışmi sox´o
B xusxudära h´ada oq´uli
C çardağce serinnemi yux´or
D xusxudär siçovulcekir qurumi si´i

2 **Metnce veh´i halci hadisecir Mestanu ugo dustuna sadiq veh´i h´ük´ürü?**

3 **Metnce güre sebeb-netice elaqerber h´ük´ede.**

Sebeb	Netice
...	Mestan gäç täk ipkincni.
Çardağcä sicovul vi ni.	...
...	Mestan h˝ucum si´iyez h˝azirleşmi yux´oravni.

4 **Hadiserbö halcic halciye xan säx´ä h´ük´ede:**

1 Xusxudäru say açän h´aşxar
2 Cibciber qeçh˝i
3 Mestano kısıldu cıgacä olq´ol
4 Länbäce q´aniker sas qaşxar

5 **Metnce məzmuncä lah˝ki bab qaşxar habärbö ç´el halcici?**

(A) Kıdä idmico cövheri.
(B) Duruco h´umur godäk yux´ora.
(C) Dust dar yiğce has´ära.
(D) Guc sunta yıbkärcävi.

6 **Agär Mestancır xusxudär qurumi side´ircinän, hadiserberi şımä inkişaf si´ivni?**

a. Cibciber mat´ım dıx qaräçärni.

b. Sicovulcur pitin xusxudär cunh˝uvni.

7 **Metnce veh´i “Mestan h˝ucum si´iyez h˝azirleşmi yux´oravni” gäläcäcır halci veziyyet tesvir si´iri?**

xatacä qanşär dıx h´ük´e reaksiya

Mestan h˝ucum si´iyez h˝azirleşmi yux´oravni

Gäçıldo siçovulcär kiç´ säx´ä nı cidir yux´or

Gäçıldo axurar qubzur nı gerneşmi yux´or

Mestano xusxudär so°ulu yıkän yıx´är

8 Cibcibero sağ-salamat qeçhiye en boh´lu pay ça vi?

9 Länbä ç´elo məna q´axudä.

H˝araq´ar

10 Metnce cibciber qatkuzker veh´i hadiserbekir h˝araq´ari. Tesevvür sü´ür ki, hil cibciber xusxuyer qatkuci. Mestan gäç çil kısıldo cibcibera qanşär ugug şımä cüğüra? İyeri acär sicovulbekir şımä qurumi si´ira?

Yazi

11 Metnce veh´i aile çardağce sicovul veh´i h˝ar yıbkäri. Agär vin alä k´ulco barxudäcä cıgacä sabkacinän, çil kıs, iyo xusxudär nä Mestan tehlükece sederh´ira nı ulu problem şımä h˝all sü´ü vi ni? Vö si´i kıdärber ardıcıluvälcızın (plancımä) yezmi si´irde.

3-cü DERS

Qızılquşco bälärber

İbir vosu

1 Metnce ibir veyede, sualbez cuğab yutuxdä.

1.1 Qızılquşce qarä gürkemce halci rengimberi üstünuväl teşkil si´iri?

1.2 Metnce güre, ulu quşula çeki nä h´apxux´ın hekke vi?

1.3 Qızılquşco uçuş şımä vi?

A) Herk´i nä yavaş uçmi yux´ori.
B) Çevik nä süretlivi.
C) Hay-haraycızın nä kiç´ yıx´ära-kiç´ yıx´ära uçmi yux´ori.

1.4 Açä qızılquşcu Azarbaycance yeşemi yudox´or halci cıgarbe tur yuni?

A) Lenkeran
B) Şeki-Zaqatala
C) Naxçıvan
D) Qubä

1.5 Qızılquşcur, lah˝kiter, halci cıgarba yävä si´iyez üstünuväl yus´uri?

1.6 Duz nä ç´ir fikirber qöröçh˝ürde.

boh´lus, herk´i säb quşi. (___)

Dindiğ ince, ham ma säd mik´e egrivi (___)

h´ülüm boh´lus, ham ma parlağı (___)

Kür-Araz ovalığice rast yux´ori. (___)

Qızılquş sättä dağra yeşemi yux´ori. (___)

Sättä Qubäcä rast quşxori. (___)

1.7 *Zerif* nä *çevik* ç´elbö məna izah si´irde, acär cümlerba işletmi si´irde.

1.8 Metnce tur yini rengimer nä tesvirber veə k´ean qü´ür nı qızılquşco şikil yinde, ac renglemi si´irde.

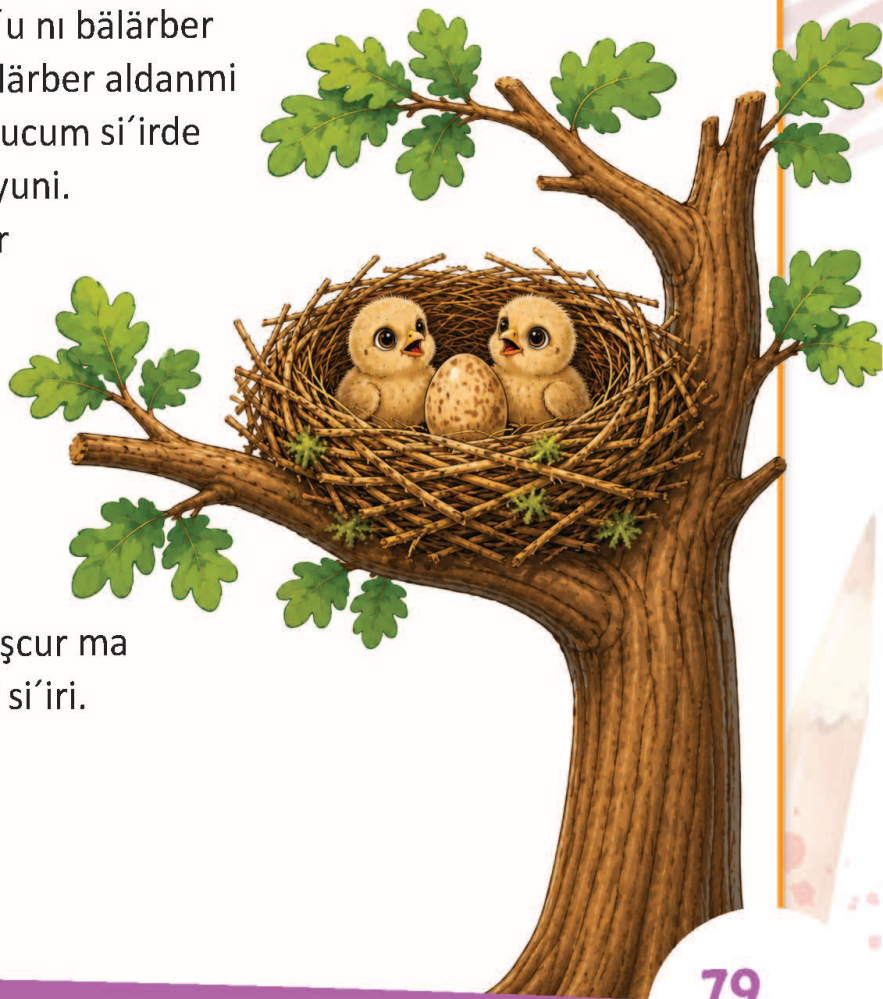
2 Metn duz teleffüzcüzin suxodä.

Qızılquşcır ugo yävä lah˝ki vaxt x´iye bodärba, meşerba, hundur dağra q´ala qirviri. Bälärber xusxudcär qatkudä ugur ovlämi si´iri quşri ugu bälärbez so˚uliyez yus´uri. İyeri k´ik´an so˚uli ugur ç´aqhuri, kila ugu bälärba siva osuri. Bälärber boh´lus säx´äye xan ugur ovlemi sü´ürü quş x´iye qirağce çüğürü. Ive ad qödürü, iye cendek x´iye sonzuni, pärçälemi si´ir nı ugu bälärba qabağcä osuri.

Bälärber qanätdemi säx´a nı uçmi yıx´är vaxtimba iyeri acär ov sü´üyez h˝ar si´iri. Bälärber huluç´ar didezin nı xatalu yıx´äri. Heleske ma dide ugur sü´ürü ovunuzun sınta ugo yäväce bodä veh´i suncu dağce h´ada olq´oli, ugur qeçh´i alahi säsınızın bälärber nah´rä sib´iri. Acär uçmi säx´ä nı quşxar itxacmä sü´ürü ov hazeptirni h´orox´ori.

Qvçirberi qızılquşco bälärber halmä vaxtimba surqhuri. Yäväcä handävärcä suncu cıgacä tur qurmi si´iri, iye q´osä kıs, käkıl hazorturi. Kila tüteg çop´t´u nı bälärber nah´rä si´iri. Qızılquşco bälärber aldanmi säx´ä turuna veh´i quşra hucum si´irde ovçerberi turuno xirirber yuni. Halmä, qızılquşce bälärber turuna h´alq´ali.

Ovçerberi qızılquşrö bälärber h˝ar si´ir ni ovuna qebç´iri. Tulärber kulba, qimişera aräcä h´aräç´äri, quşri sot´k´ün zäva qaldirmi si´iri, qızılquşcur ma hucum si´ir ni acär ovlemi si´iri.

Suxus´u

3 **Metnce güre sualbez cuğab q´axudä.**

Zın zo yävä heye qurmi si´iri?

Zın zo bälärber çäzın, şıma yemlemi si´iri.

Agäm vez mişece qızılquşco yävä itxacinän, vin şi si´ivni?

Za bälärber boh´lus säx´äye xan zın za˚acära şı h˝ar si´iri?

Ovçero za bälärber tovlemi si´ir surq´u duz haräkäti?

Za bälärber ovçerır şımä surq´uri?

Ovçerir za bälärber şımat´i ovlämi si´iri?

Ça güre zın zo ovlemi sü´ürü quş x´iye sonzuni, ad pärçälemi sü´ürü?

Za halci xüsusiyyetcir vin läp lah˝ki teeccüblendirmi sib´irci? Çäz?

4 **Metnce güre cümlerba veh´i fikirbö duz, ye ma ç´ir veh´i yıpädä.**

- ✓ Dide qızılquşcur ugo bälärber sättä baluğ yedirtmi sü´ürü.
- ✓ Qızılquşcur ugo yävä lah˝ki vaxt x´iye qırağara, hundur dağra qirviri.
- ✓ Ovçirberi qızılquşco bälärber tüteg çorot´ura nı nah´rä si´iri.
- ✓ Tulächır quşri havacä qaldırmi si´iri, qızılquşcur ma acär surqhuri.
- ✓ Qızılquşcur ovlemi sü´ürü quş hiç vaxt x´iye sonzun däb.

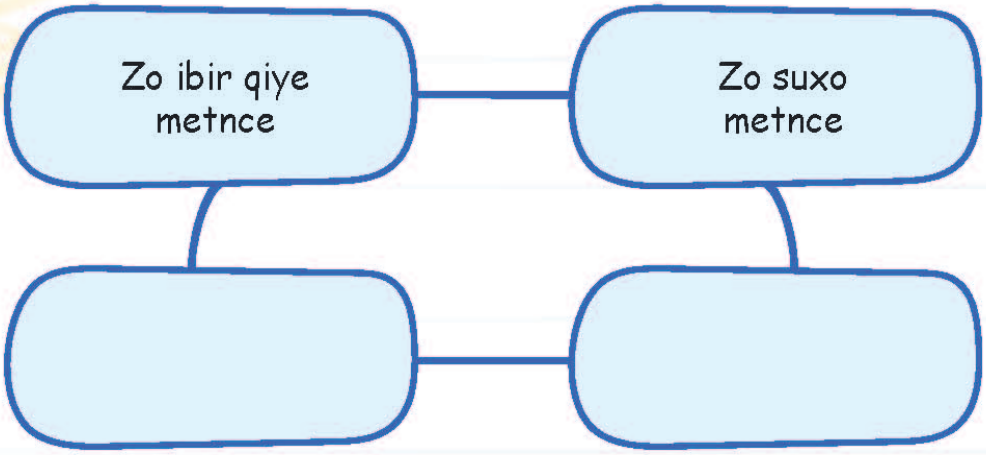
5 Väz has´är, dide qızılquşcur ça güre bälärber ov sü´üyez h˝ar si´iri

6 "Bälärber ulu vaxt didezin nı xatalu yıx´äri" cümle vın şımä q´ala h´araq´ari? Vez has´är, qızılquşco boh´lus säx´ä bälärberi didez şımä zarar yıvä yıx´ära?

7 Ugo bälärber ov sü´ür h˝ar si´irde ça güre ov acäro bodä eve nı dide qızılquş ug säd yıpä qapçoğori?

8 Metnce güre ovçirberi qızılquşco halci zayıf cah˝atärekir istifade si´ira nı acär tälächä erh´iri?

9 Vin vö ibir qiye nä suxo metnbekir halci täza mah˝lımatär h˝ar säbkäci?

10 Agäm dide qızılquşcuz ovçirberi qurmi si´iri tur k´ik´andän itxacinän, ugo bälärbez xabar yus´uyez bädälä şi si´ivni? Vin hekaye şımä çöröh˝s´üvni (degişmi si˝ivni)? Hekaye çöröh˝s´üyez bädälä plan süqhürde.

H˝araq´ar

11 Turuna h´oq´olu qızılquşco bäläcä nä turuna q´osä veh´i käkıl aräcä şımäc säb dialoq säx´ä yıx´ära? Q´ab ın suncu täläcä veh´ide su-sunciyevon şi yu´uvni?

12 Metnce güre ovsü´ü vaxtına qızılquş nä tuläcu (ovunu xoro) "komandacızın veh´i kıdäz" (emekdaşuvälcız) vin şımä q´imet yus´uvni? Acerekir halciyo kıdä lah˝ki çetini?

13 Vez has´är, h˝ayvanber (tulärber nä qızılquşär) ızgä h˝ayvanber ovlemi si´iyez bädälä h˝ar si´i tabh´atco qanunba babi? Şımati idmero ivez eh˝tiyac vi?

14 Agär ovçirberi turuna q´osä canlu kıs nä käkılcu cıgacä süni (uyuncağ) quşri eyecinä bägäm, qızılquşco bälärber ma alä turuna h´aräç´ärniz? Vin şımat´i halmä düşünmü yıbkäri?

15 Metnce qızılquşco "temiskar" säb h˝ayvan veh´i subut si´i halcicisän säd cıga vi?

Yazi

16 **Ç´elba hazetiri h˝arifer artirmi si´irde.**

käk...l, k...s, qı...ılquş, t...bh´at, ovç...rber, ci...cib, kusxu..., h˝...yvan, siç...vul, çarda..., d...de, a...ä, ha...ä, temi...kar

17 **Vinvin ovçirberi qurmi si´iri turuna h´oq´oli säb qızılquşcu bäläco cıgacä tesevvür sib´irde, vin vö yoroğu hissimer çüröq´ü 8-10 cümle veh´i säb k´ibe metn yezmi sü´ürde.**

4-cü DERS

Kar qurbağa

Säd dästä qurbağa mişece h´absiliz qap´ç´uvni. Acär neğme suxus´ura-suxus´ura sexçiravni. Hulu vaxtına şımä säx´äcisän qurbağarbekir q´ab dana suncu derin çuxurcä h´alq´ali. La°a qurbağarber halä dämcä çuxurce q´ala yığcan yıx´äri. Çuxur hekke derin ni ki, iyer qeç´i lah˝ki çetin veh´i irqhirni.

Laxa°a qurbağarbekir sunciyeri acärovon yu´uri:

– Yez lah˝ki yıkäcni ki, yin vin xilas sib´irden. Amma ya xabar hiççişin qaşxar däd. Yox h´apxu kılimer säx´äcinän, yivin halmä daruvälce h´adobqhurni. H˝ayif ki, däd. Vin vövor nä ulu suxurcär qabärç´ä debkera.

Suncu ızgä qurbağacır nı çuxurcä q´osä ugugcär ive-iye h´utu qurbağarbovon yıpäci:

– En h´ari, nah˝a cıgacä vinvin yurmi simeb´ide. İlimer qebeç´i münkün däd.

Çuxurce veh´i qurbağarberi ugugcär ive-iye h´uturi, laxan attemi säx´ä nı q´uma aräx´ärni. Säd qadar yoç´uye xan qurbağarbekir säb ham yurulmi sox´oye gürece, ham ma yaxa veh´inderi yıpäye gürece uga imid yot´u nı sancu qırağcä çokko qep´t´ilci. Quyice veh´i la˚a qurbağa ma halä qodolt´ola nı attemi yux´orni. Laxa veh´i qurbağarberi iyevon nah˝a cıgacä ugug yurmi sü´ü lazım dodu yu´uravni:

– Väz çuxurco derinx´ın irqhir doduz? İmer vovon qap´ç´u dök´öra!

– İrah˝ vo dust hekke h´aq´allu vi, ugug yurmi sü´ür däb!

– Vovon qap´ç´u dök´öra! Nah˝a cıgacä vınvın yurmi sümö˚ü!

Amma hele bil ki, qurbağacız ulu sasri ix´ir dädni. Çuxurce veh´i ugo dustuno nu çekilmi sox´o suncu qırağcä oq´uliyoxun un fikir yus´ura däbni. Bixas laxan hundurcä attemi sox´o nı däro kukra h´acebgir nı iyevon ugug säd teher quyicer qarän qiçebgir sox´oci.

Akançukan qişqirmi yıx´ar qurbağarberi ad tebrik sü´ürcü. Amma iyeri hiççişin däpä nı ugo rixizinqal qap´ç´u vüx´ücü. Demiş, ulu qurbağa didekir sox´o kar q´eçik. Quyice veh´ide iyez hambäzärır yıpäcär säd ın ix´e dädni.

- Şikil tesvir si´irde, ac metncizın elaqelendirmi si´irde.
- Vez has´är, şikilce şi duz yini däd?

Suxus´u

1 **Çuxurce veh´i qurbağarbekir sunciyo imid ça güre yot´ucni?**

A çuxur lah˝ki derin veh´iye gürece
B iyo yurulmi sox´oye, laxa veh´i qurbağarbö ç´elba gürece
C çuxurce veh´i la˚a qurbağacır iyezin davh´a sü´ürüye gürece
D çuxurcär qap´ç´u sodox´oye gürece

2 **Çuxurcär qöç´üye bäşär si´iri qurbağace barächä halci fikir duzi?**

A Ad ugo dustimbövor lah˝ki gucduvni.
B Ad laxa˚acäro tariferekir havascä qüx´ücnü.
C İdex´eye güre iyez havascär erh´i ç´eliber ix´e dädni.
D İyeri quyice dibce yumur q´axucni.

3 **Hekayeco məzmuncä bab qaşxar habärbö ç´eliber seçmi si´irde.**

(A) Ç´ela h´ada qet´ili ugo meqsedce çuraq´ara.
(B) Dust dar yığcä has´ära.
(C) Täläsmi yıx´är tona h´alq´ala.
(D) Täk suncu xabar säs qadäräx´ära.
(E) İnam veh´i cıgacä uğur un yıx´ära.

4 **Ulucerekir halcic metnce ideya säx´ä yıx´ära?**

(A) Uguga inam h´öşxü uğurce heçeri.
(B) Pis ç´elberir idmi ruhunar erh´iri.
(C) Ç´ela h´ada qet´il işlemi yıx´är idmi çetinuvälcä üh´tecer qeç´ira.
(D) Izgä ruhunar erh´i cıgacä, andäz kumokuväl sí´i lazımi.

5 **Metnce işlenmi säx´ä *ugugcär ive-iye h´utu* gäläcä halci uxşärimənalu ç´elizin evez si´ir yıx´ära?**

(A) rah˝at alq´ol
(B) narah˝at säx´ä kärän-värän çağar
(C) mah´ni suxus´u
(D) axura çağar

6 ***Kar* ç´elo cıgacä halci gäläcä işletmi si´iren, sätke ma duz qaşxara?**

(1) ibrar herk´i ix´i
(2) ix´i qabiliyyet zayıf veh´i idmi

H˝araq´ar

7 Vın laxa˚a qurbağarbö cıgacä säx´äcinän vö dustimbövon vın şi yu´uvni?

8 Hekayeco tur degişmi si´i säbkäcinän, iyez şımäc tur qusuvni?

9 Laxa˚a qurbağabez ugundo çuxurce veh´i dustimbez kumok sü´ü yıkäcni, yuxsä acärız mane yıbkäravni? Acäro raftarcız vin şımä q´imet yus´uri? Vin veə fikir subut sü´ürde.

Yazi

10 **Cümlerber tamamlemi si´irde.**

- ✓ Qurbağarbekir q´ab derin _____ h´aq´alci.
- ✓ Çuxurce veh´i qurbağarbekir sunciyeri _____ h´aqhaci.
- ✓ Izgä qurbağa däro _____ siqhir nı _____ qap´ç´uci.
- ✓ Çuxurcär qap´ç´u qurbağa _____ ni.

11 Metnce axirinci abzasce veh´i cümlerber halci növce veyi yuzağcä qah˝adä. Axirinci cümlece veh´i tur h˝ük˝ü ç´eliber qöröh˝s´ür nü yezmi si´irde.

12 Çuxurcär qap´ç´u qurbağace mezar 4-5 cümle veh´i k´ibesti säb metn yezmi sü´ürde.

13 Agäm ikinci qurbağa nı kar sox´ocinän ye ma laxa˚acäro ç´elboxun ibir qideyecinän, hekaye şımä päsär yıx´ärni? Hekayeco axir vin veə tesevvürce güre çovurmi si´ir ni yezmi si´irde (5-8 cümle).

5-ci DERS

Cünah″ sağsağan

Suxozker

- Vez has´är, metnce çekir h″abarq´ara?
- Sağasağanba baräcä vöx halcicisän säd mah´lımat vi?
- Quşuluvor cünh″ütuväl si´ir yıx´ärız?

1 **Metn duz, ham ma intonasiyacızın suxodä.**

Şüşanta yin yaylaq´cä istirahetuväl si´iravni. Ya iyvancä säb mik´esti unvalnik h´öxünüvnü. Säd yığ unvalnikce h´adar sah´bun h´ogul vüx ´ücü. Yin täzä sah´bun qevin eveci. Amma pagasi ad ın h´ogul vüx´ücü.

Pämäcara q´ala zın zö cıgacär täzä quzur qarän qaç´ucni ki, qarä girar qişqirığ üx´öcü. Ya dide hirsdemi särh´ävni. Zın dıxtä qarän qaç´uci. Sah´bun ugo cıgacä däbni. Zäz sättä suncu sağsağanco uçmi sox´o ipxaci. Şi säx´ä veyi zın annämi si´ir däd.

Halmä hulu vaxtına zäz unvalnikce täräfcär ma säd sas ix´eci. Dıxtä kilaxan vesil ni irh˝aci. Zäz şi itxan h´arivi? Siloc şutkä uga dindiğce siqhir ni sağsağan uçmi yux´oravni. Q´uma apku ma şutkäco q´ut´ivni. Yücen za k´ean söxün nü unvalnikce h´ada ipkincni.

Suxoye xan

- Metnce baräcä veh´i vö ferziyyerber duz qetkici

Suxus´u

2 **Metnce veh´i hadiserber säno halci fesilce säx´äci?**

A Qarayazcä
B X´äcira
C Kuzuna
D Q´acira

3 **Unvalnikce h´adar suftä şi h´algolni?**

A silo şutkä
B şutkoco q´ut´i
C sah´bun
D dasmal

4 **Dideo hirslenmi särx´äye nä qişqirmi särx´äye sebeb şi vi ni?**

A Sağsağanco sas-küy ah´a
B Täzä eve sah´bunco nä h´ogul vüx´ü
C Siloc şutkoco q´uma aräx´är
D H´ayelco axurar dir quzuri

5 **Metnce güre sebeb-netice elaqerber h´ük´ede.**

Sebeb	Netice
H´ayel yuvuz siloc şutkä unvalnikce h´ada k´ean serxiri.	
...	Dide ham k´evce qişqirmi yırx´äri, ham ma hirsdenmi yırx´äri.

6 **Metnce yıvä *yaylaq´* nä *pagasi* ç´elbö mәna vö ç´elbezin izah si´irde.**

H˝araq´ar

7 **Sağsağanberi ça güre sah´bun nä siloc şutkäcmäc eşyarber cunh˝unni? Vez has´är, uc quşro halci xüsusiyyeterizin elaqeluvi?**

8 **Veə ye ma veənda q´ala halmäc säd hadise, yaxud ive uxşäri hadise qütkücü? Yin h˝ayvanbö ulu h˝aräkätära qanşär şımä haräkät sü´üvü?**

Yazi

9 **Açä˚a mövzurbekir säd qenni metn yezmi sü´ürde.**

- ✓ Hayelciz sağsağacır siloc şutkä nı qeyin uçmi yux´or ürqhürü. Bäs kila şi säx´äci? H´ayelcir nä dideri sah´bunber q´axus´uyez bädälä şi si´irci? Sağsağanco yäväs andovon q´axu säx´äciz? Hekaye halmä davam si´ir ki, iye axir ham marağlu, ham ma qhur qoxus´u päsär säx´ä.
- ✓ "Tabh´atco k´ibesti yärämäzär" mövzucä säb mik´esti metn tərtib sü´ürde.

İstiqamet:

- h˝ayvanbö, ye ma quşlro idmera qanşär veh´i qeyri-adi h˝aräkätär
- h˝ayvanbö, ye ma quşlro ugucäro yıx´är cıgacä veh´i qeyri-adi h˝aräkätär
- Şikilber tesvir si´irde.

IV bölmə

- ✓ Tabh´at ça güre yez yıkän yıx´ärı
- ✓ Seh˝irlu sünbül
- ✓ Qızılgül şımat´i tikanlu vi?
- ✓ Sädäfo h ´arituväl
- ✓ Bağirmi yıx´är qrınt
- ✓ Şikilce h´ada kıdä
- ✓ Paxır tuşulo axir

1-ci DERS

Tabh´at ça güre yez yıkän yıx´ärı

H˝araq´ar

1 **Metn duz suxodä.**

Tabh´at sättä ya xa-h´urän veh´i kuçäguväl däd, ac ham ma yö en boh´lu k´uli. Tabh´at yıkän yıx´ärcız, yin ac qurumi si´iyez lah˝kice sebeber vi. Acärekir en lazımolucär ucäri:

Yez näfas qonuyez lazım veh´i oksigen, yö seğiri temis xäd, yö so°ulu pitin nəh˝mətər yez tabh´atcır baxş si´iri.

Därimber, kurimber, noq´ sädäx´än, idmerovon yeşemi sabkä debkera. Tabh´at yıkän yıx´är, aslıye atkudä, h˝ayat nä yinyin yıbkä vi.

Bazgärän mişece h´alsälcır, daryacu sasına ibir vosuyeri idmiciz säd cüre rah˝atuväl yus´uri.

Tabh´atce vaxt yoroğura nı idmicir h´ari dinciguväl qoni. İyeri diqqet artırmi sü´ürü, idmi xoşbaxt si´iri. Tabh´at en h´ari, en tebii duxturi.

Tabh´at h´ari məh´limi. Fesilbö su-sunciyer säb evez si´i, suncu tumulo boh´lus sox´o nataraz där yux´or, qarışqarbö çalışqanuvälcızın säbır, yö veh´icer eqi nä h˝ayatco qanunber ya h´ük´ürü, yin h˝ar sib´iri.

Tabh´atcır ugo en kuçägi rengimer nä en dadlu meyverber yovor hiççişin vodoşula nı yez temennasız yus´uri.

H″araq´ar

2 "Tabh´atco idmice eh″tiyac däb, amma idmico tabh´atcä har vaxt eh″tiyac vi" fikircizın vin qah´ili? Vin veə fikir yıgınaki h″ayatcer çeşnerber qeşxiyezin izah sü´ürde.

3 Agäm har suncu idmicir säna säb där qavh´acinän, yö planet şımä degişmi yux´orni?

4 Şikilba güre kibesti metnber tertib si´irde.

2-ci DERS

Seh"irlu sünbül

Suxozker

- Sünbül seh"irlu sox'o yux'oruz?

Säddığ Oğuzo dix rixizinqal çağaravni. Täpän mız, ug ma yurilmi säx'ävni. Säd mik'e vix'iye xan Oğuzo dix suncu hundur palutcä rast säx'äci. Palutcä q'anik aq'ulci ki, uga dinciguväl qene, ad axurur tuğäci. Sudäma uyanmi säx'ät ki, q'uncu xabärı ad siqhir h'uturavi. Quzurci,

itxaci ki, ana q´ala h´ada q´ad xab qet´ilivi. Xabt´imberi h´aräkät si´irci, heyerisän säd buğanağ säs qetkici:

– Zın zäväz seh˝irlu sünbül quğoci. Ulu sünbülber kuzuna vaxtımba qerh´ira, qarayazce irqhira ki, väz şımäc bäräkät qüşxüra.

Xabt´imberir uc yıpä nı Oğuzo duxoruz säd dästä sozä sünbül yıväci, acär h´ülar yotku vitkici. Oğuzo duxorur ma dıxtä ugundandäz xabar yıväci. Halä sah´at Q´um xan, Virağ xan, Zäv xan, Dağ xan, Mişe xan, Kulak xan, Fatı qari, pitin Oğuzco ağräbä ano bodä yığcan säbkäci. Oğuzo duxorur uga q´ala qütkücer pitinser qaqhaci, yıpäci:

– Zın inam h´öşxür däb ki, halmäc kuçägi sünbülberi Oğuzäro ağräbäcız zarar yıvä. H´uştä, yövon yıpäcäroxun irh˝a nä h´aräkät sü´ürden.

Pitinciber qah´il säbkäci. K´ik´an Oğuzäro h´ayelberı sünbülbö dan eçmi sü´ürcü. Mişe xanır taxtäcekir dinner duzaltmi si´irci. Q´um xanır noq´ sizeci, daniber noq˝a qah´aci. Zäv xanır mäf h´as´ä nı daniber cucartmi si´irci. Kulak xan qarovul qet´ilci. Virağ xanır noq˝äz feyix´ın yıväci. Sünbülber boh´lus säx´äci, zemirber h´ülö irqhiyezke h´apxu säx´ä vitkici.

Oğuzo duxorur çin duzaltmi sü´ürcü. Sünbülber veder ni h˝uva sarh´aci. Fatı qariri rah˝ayekir xemir vet´epkinci, tona fu si´irci, dunya fuye nəh´eri qiç´exinci. Oğuzäro ağräbäcız ugunda h´umurcä halmäc kuçägi nəh´mət itxa dädni.

Azad Nebiyev

Suxus´u

1 Metnce turuna baräcä veə vikir yıpädä. Vez has´är, anır ça güre iyez “seh˝irlu sünbül” tur qi-yeci?

2 Oğuzu duxoruz seh˝irlu sünbülber hanır yıväci?

A) Fatı qariri
B) İderqhi xabt´imberi
C) Virağ xanır
D) Q´um xanır

3 Seh˝irlu sünbülber halci fesilce qerh´i qudğuci?

A) qarayazcä
B) x˝äcira
C) kuzuna
D) q´acira

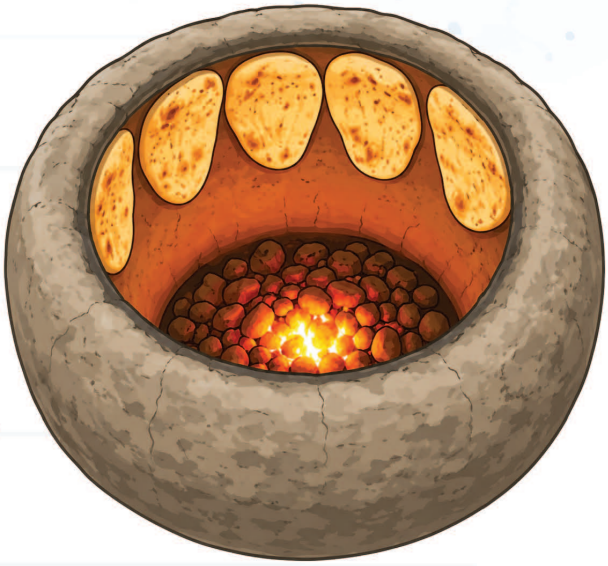
4 Metnce noq˝ suzu nä dan cucartmi sü´ü xaniber halci variantce su-sunciye xakila duz yıvävi?

A) Q´um xan – Zäv xan
B) Dağ xan – Kulak xan
C) Mişe xan – Virağ xan
D) Q´um xan- Virağ xan

5 **Sünbülber boh´lus säx´äye xan Oğuzo duxorur halci h˝acät duzaltmi si´irci?**

(A) dinner (B) çin (C) tonu (D) kerki

6 **Metnce güre cedvel tamamlemi si´irde.**

Qehreman	Si´iri kıdä
Mişe xan	Taxtäcekir dinner duzaltmi si´irci.
Zäv xan	
Virağ xan	
Fatı qarı	

7 **Metnco asas ideya şi vi?**

(A) Täk işlemi yıxär lah˝ki faydalu vi.
(B) Säduvälcır, sınta kıdä si´iyeri nä zehmetcir lah˝ki bäräkät qüşxüra.
(C) Seh˝irlu eşyarba inan h´öçxü lazımi.
(D) Dinciguväl qonuyez en h´ari cıga palutco q´ankici.

H″araq´ar

8 Oğuzo duxoro çağırışce axir şi säx´ä?

9 Agär Oğuzäro ağräbäcä veh´inderi su-sundäz kumok südö´ürcünän, seh″irlu sünbülbekir fu sorh´u münkün yıx´ärniz? Vin veə fikir subut sü´ürde.

10 Şikil tesvir si´irde. Vez has´är, şikil metnco məzmuncızın bab qaşxari?

Yazi

11 **Ç´elbö məna yezmi si´irde, acär cümlece işletmi si´irde.**

ağräbä

dan

qarovul

sünbül

12 **Cümle *(5-8 cümlecekir istifade si´ira nı)* tamamlemi si´irde.**

Zın Oğuzo dix säx´äcinän, ...

3-cü DERS

Qızılgül şımat´i tikanlu vi?

Suxozker

- Ulu sualcä vin şımä cuğab yus´uvni?
- Şımat´i qızılgül tikanlu yıx´äri?

1 **Metn duz suxodä.**

Azgaki dovurba Şirvanco mah˝alce Sübh˝an tur veh´i sär bağban vi ni. Anız gıliber lah˝ki yıkäcni, qızılgül ma alahi cür yıkäcni. Amma qızılgül eçilmi säx´ämä yuvuz hanırisän qüx´ü nü ac qete qeyin çiğirni.

Säddığ cünah˝ surqhuyez bädälä Sübh˝an q´ararcä qüx´ücü ki, bağcä qarovuluväl si´ire. Ad yuvuz heç säx´äzker exir där, amma cünah˝cekir säd sas-surağ qatku däd. Heçoxun Sübh˝ana h´ül halmä täzä axura qüşküravni ki, narıltıce sasına sork´un quzurci. Diqqetcizin xa-h´urän irh˝aci, kärçimbad suncu divilir eçilmi säx´ä qızılgülber qet´e itxaci.

Pagasi Sübh˝anır ulu eh˝valat dunyaitxa suncu q´usu furäz qaqhaci. Q´usu furärı ad arxeyin si´ir nı ana därdına säd çarä q´axus´uyez ç´el yıväci.

Pämäcar bağcä qüx´üde Sübh˝anız itxaci ki, kolba h´adic qızılgülbezin säs´s´ä vi. Bodä h´üx´ü nı acärekir säd qet´i yıkän säx´ädä şivisän ana xaba h´akäci. Diqqetcizin irh˝adä itxaci ki, qızılgülco budağära tikan vi. Q´ala h´arq´uci ki, uc q´usu furo kıdä vi. H˝ayif h´atkici ki, etirlü gılınızın sınta suncu kuluna tikanco nı qeç´i hiç h´ari säx´ä däd.

Halmä qaqhuri ki, alä vaxtınar qızılgül tikanlu itkinci.

Hüseyn Abbaszadə

Suxoye xan

- Metnce veh´i hadise vez inam h´öşxücımä säx´äci

Suxus´u

2 Sübh˝an furi heye yeşemi yıx´ärni, ano asas pişe şi vi ni?

3 Sübh˝an furäz en lah˝ki h˝az h´aşxar gıl halcicni, ad pert si´iri şi säx´äci?

4 Yuvuz bağbancä q´ala halci hadise qütkücü?

5 Dunyaitxa q´usucur Sübh˝an furäz şimäd mıslah˝at yuväci? Vez has´är, gılına säx´ä degişuvälcır cünh˝utuvälcä qabağ qonuz?

6 Gılba tikan itxacmä şımat´i Sübh˝an fura h˝ayif qutkuci? Vez has´är, ad haq´lu vi ni?

7 **Metnce güre yıpä yıx´ära:**

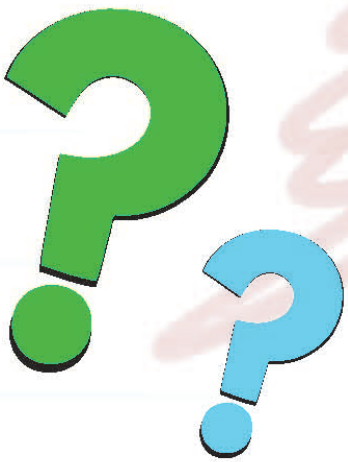
A Qızılgülber halä suftädän tikanlu säx´äci.

B Sübh˝an furi kahali.

C Sübh˝anır dunyaitxa q´usuru yıpäcäroxun irh´ari.

D Sübh˝anız yaşıluväl, gıliber lah´ki yıkäcni.

8 **Metncizin halci fikir çüröq´ürü?**

H˝araq´ar

9 **Vin bağbanco cıgacä säbkäcinän, qızılgül divilar qurumi sü´üyez şımäd säb rix fikirleşmi yıbkärni?**

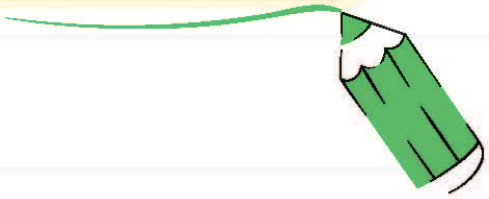
10 **Agäm hekayeco ardi yezmi si´ircinän, tikanber itxa divilir h´aşxar yuvuz bağce qüx´üde şi si´ivni? Hekayeco axir vin şımä yus´uvni?**

İbir vosu

11 **“Qızılgül” metnce ibir qiyede, sualbö cuğab q´axudä.**

11.1 **Metnce veh´i mah˝lımatära güre buş cıgarber ses´s´irde, reqemero halci ç´ela aid veh´i q´axudä:**

- ✓ _____ teqriben **5000** _____ .
- ✓ Almaniyece veh´i qızılgülco kuluna tur _____ .

11.2 **Açä°a ç´elbö eksine mənarber yezmi si´irde:**

yuvuz → ?

lah´a → ?

11.3 **Metnco məzmunce güre duz fikir yuzağcä**

A “Si” yu´u qızılgülcä növ Yaponiycä yetişdirmi si´irci.
B Dunyacä pitin ulkärba qızılgülcekir mürebbe sorh´uri.
C Almaniyece vehi qızılgülco kul kilseco xala çurot´q´urci.
D Qızılgülco tarix kilseco tarixcekir läp mik´e vi.

11.4 ***“Leçeg” yu´u ç´el halci mənacä bab qaşxari?***

A gılıno budağce veh´i tikanber
B gılıno renglu, ince yarpağär
C bitkico noq´a q´anik veh´i kuk
D gıl qerh´iyez istifade yux´or tum

11.5 **Yaponbö bioloqärır yetişdirmi si´iri qızılgülco asas uga aid xüsusiyyet şi vi?**

A dunyace en hundur kilseco xala qeç´i
B yığılo vaxtine güre uga reng degişmi si´i
C sättä didar säx´a yığrimba, h´idod yıgce eçmi si´i
D iye yaş 5000 sänovor lah˝ki veh´i

11.6 **Metnce halci sualcız cuğab däb?**

A Qızılgülcekir Azarbaycanca şi h˝azır si´iri?
B Dunyancä läp azgaki qızılgülco kul halci ulkäcä vı?
C Yaponiyacä veh´i qızılgül rah´amqarä q´aluxun halci rengina yıx´äri?
D Azarbaycance mişerba qızılgülco çuq´ud növ qeç´iri?

Yazi

12 **Yıvä ç´eliber cümlece işletmi si´irde.**

qızılgül
qerenfil
bönövşe
yasemen
nergiz

13 **Qızılgülcä baräcä mah˝lımat vederde, divarco qazut h˝azır sü´ürde.**

4-cü DERS

Sädäfo h´arituväl

1 Metn rulbezin suxodä.

Sädäfir üçüncü sinifce suxus´urni. Ad mektebcer epsil quşxordä itxaci ki, qunşice yeşemi yıx´är suncu gädärı suncu quşildo yävä h´axu h´as´äci. Yozuğ quş. İyeri ugo yävächä tikerboxun irh˝a nı civildemi yux´ori, hele bil ki, iyeri tüvisän kumokcä nah´rä si´irni. Väz has´är doduz ki ha, yävärber quşro k´ulberi?– Sädäf qunşi gäda h´ada hirslemi sox´oci.

– Ugucärız täzä yävä duzaltmi si´ira, – yıpä nı gädärı xabt´imer cibila h´aye nı masxarä si´iriz vix´ici. Sädäfız ma ugo çente qırağcä qicegir ni h´axu yävä duzaltmi si´i yıkän säx´äci. Amma ad mik´estivni, yävä şımä duzaltmi si´i has´är dädni.

Ulu vaxtına rija adä qüx´ücü, uga rij kuçächä ipxacımä xabar qeyinci:

– Za rij, vın ive şi si´iravi?

– Adä, sudä irah˝, qonşice veh´i şuluğ h´ayelcir yävä h´axu h´as´äci. Zäz ma ac duzaltmi si´i yıkächi ki, quş k´ulsuz idepkine.

– Barakalla, za rij. Vın lah˝ki h´ari kıdä si´iravi. Amma h´uşox´, k´ik´an va xap´t´im sezin, va halävär degişmi si´ir. Vo fu sa˚al.

– Axir quş yozuği. Zäz yıkä däd ki, quş yäväsız ipkine. Vovon zäz kumok sü´ür yux´oruz?

– Undä yin yö fu sa˚aldän, iye xan.

– H´ari. – Sädäfir yävächä tikerber divarce dibce eye nı ugunda adäzın sınta k´ulco vüx´ücü. Uga halävär degişmi si´irci, uga xabt´imer sezinci, adä-didezin sınta ugo fu sa˚alci. Kila anda adärı ugo däfädarağär: mex, taxtä, çokut qeyin ni gira qaç´uci, yävä duzaltmi si´iye baştemi säx´äci. Sädäfir ın anız kumok sü´ürnü. Säd mik´e iyexan yävä h˝azır säx´äci. İye q´osä länbä abs´äci ki, feyi säx´ä.

Anda adärı yıpäci:

– Hil h´uş, ad quşulo yävä säx´ä cıgacä eyeden.

Acber kuçächä qabärç´äci. Yävä Sädäfa xabavni. Adärı ad k´oh´uye qevin ni uga gärdäncä qaldirmi sü´ürcü. Sädäfir ma yävä qapucä h´adic taxtächä veh´i mexilar h´axincii. Adärı ad q´uma eveci, yävä h´arica k´ev si´irci ki, adotko. Q´osä ma säd pärçä fuye tike eyeci.

– Göresen, iyeri yävä begenmi si´iz? – yu´ura nı Sädäfir xabar qeyinci.

– H´uşox´ irh˝adän. – Anda adärı yıpäci.

Acber iliyer xan säbkäci.

Quşuluz h´axu yävächä bodä veh´i taxtä yävä itxaci, h´üx´ü nü iye q´ala qüşöci. Uga q´il yävächä q´osä h´apşu nı iye q´osiyexun irh˝aci. Salamatuväl veh´iye emin sox´oye xan iye q´osä h´ap´ç´uci.

Sädäf lah˝ki nuğa sox´oci. Ulu vaxtına şuluğ gädä qüx´ü qarx´uci, teeccübcüzün täzä yäväcoxun irh˝a nı xabar qeyinci:

– Am şi vi?

Sädäfır yıpäci:

– Vın quşulo yävä dağıtmi si´ircni. Amma alä quş çulcä udonkona. Heleske ki iyox säb täzä k´ul vi. Yin iyez yävä duzaltmi si´irci.

Gädä teeccüblenmi säx´äci:

– Uguguz si´irni mä. Vin çäz duzaltmi si´irci bägäm?!

Sädäfında adärı yıpäci

– Säd yävä duzaltmi si´i quşuluz hekke azyetcizin q´alan qaşxara, väz has´äriz? Vo säd yıpä h´axu h´as´ä ulä yävächız har s´ink´ildiz bädälä alä quş, läp mik´e vüx´ön, 5-6 nıbä vüx´ü h´uşxori. Har s´inik´, länbä su-sunciye qürküyez bädälä çuq´ud nıbä uçmi sox´o nı uga dindiğce x´äd qüşxürü. Säd yävä qurmi si´iyez bädälä quş , belkem in, hazar nıbä vüx´ü h´uşxor yux´ori. Axi iyox väcımä xap´t´im däd. İyeri haşke uga dindiğce, uga qila deşmi si´iri. Heleske ma yävä si´i quşräz lah˝kı çetini.

– Zäz uc has´är dädni.

– Zını quşräz yävä duzaltmi si´ira. Heter acärır aziyet qedene.

– Vın lah˝ki h´ari kıdä siqhirci, Sädäf. – Adärı Sädäfovon yıpäci, – Vın ham quşuluz yävä duzaltmi si´irci, ham ma quşro yävä dağıtmi si´i pis kıdä veh´i alä gädä vın q´ala ah´aci. Hil zın kıda çağaravi. Kıdar esil qüx´üye xan yin ma yävä duzaltmi si´ira.

Gädа nuğa säx´äci ki, yävä duzaltmi si´i h˝ar yıx´ära. Sädäfın nuğa sox´ocni ki, h´ari kıdä siqhirci. Axi h´arituväl si´iyeri idmiciz hemişe sevinc nä fərəh qüşxürü. Sädäfo h´arituvälcır ma täk quş va˚a, ano ug un nuğa sü´ürcnü.

Suxus´u

2 **Sädäf mektebcer epsil quşxordä halci hadiseco şahid sox´oci?**

A anda ado quşulo yävä duzaltmi si´iriyo
B qonşi gädäo quşulo yävä dağıtmi si´iriyo
C quşuldo yävä si´iyez länbä deşmi sü´ürüyo
D anda qunşirbö där qavh´ayo

3 **Adärı Sädäfiz kumok sü´ürüye k´ik´an anäkir şi xahiş sü´ürcü?**

A dersimer h˝azır si´i
B qonşi gäda nah´rä si´i
C xabt´imer sonzu, ugo fu so°ulu
D quşuluz dan yus´u

4 **Anda ado ç´elba güre, yävä qirviyez bädälä şımat´i suncu quşuluz hazarbezin nıbä uçmi yux´or lazım yux´ori?**

A quşri lah˝ki yıxta yeşemi yıx´ärce güre
B acoro xabt´im doduye, haşke dindiğcizın nä qilezin deşmi si´iye güre
C azım veh´i s´inik´er axtermi si´ir ni q´axus´uye güre
D lah´ki süretcizin uçmi yıx´ärce güre

5 **Qonşice veh´i gädä çäz ugo h˝aräkätcä güre utanmi säx´äci?**

A Sädäfa adärı anız caza yıväye güre
B Quşulo yävä boh´lu azyetcizın q´alan qaşxar h˝ar säx´äye güre
C Sädäfo anızın masxarä si´i yıdäkäye güre
D Adärı täzä yävä qirviyez anız rusxat yıdäväye güre

6 Metnce güre, quşulo täzä yävä begenmi si´iri, iye uguz salamatuväl veh´iye inam h´oğo halci h˝aräkätcär annemi si´ir yıx´ära?

7 Adärı täzä yäväce q´osä lanbä çäz ap´s´äci?

8 Sädäf nä anda adärı duzaltmi si´iri yäväcä nä tebii quşolo yäväce aräcä halci ferqimer vi?

9 Metnce veh´i fereh ç´el halci uxşäri məna veh´i ç´elizin evez si´ir yıx´ära?

A) därd
B) qurxu
C) nuğa
D) teeccüb

10 Açä°a gäläcerbö məna izah si´irde, acär cümlece işletmi si´irde:

11 Metncizin halci fikir çüröq´ürü?

H˝araq´ar

12 Vez has´är, yävä dağılmi säx´ä quşulur halci hissimer yodğuci? Bäs Sädäfir täzä yävä duzaltmi si´iriye xan quşulo h˝aräkätära şi degişmi säx´äci?

13 **Sxemcoxun irh˝a nı h˝abarq´adä.**

14 **Vin halcidisän suncu h˝ayvancız kumokuväl si´irci?**
İve xan vin halci hissimer yodğuci.

Yazi

15 **T´ik´ro sıgacä hazetiri h˝arifer yezmi si´irde.**

Y...värber, xa...t´imer, mas...arä, mik´es...i, hal...vär, däfäd...rağ, p...rçä, salam...tuväl, şulu..., lä...bä, a...iyet, di...diğ, h´arit...väl, s´ini..., haş...e, k...dä

16 **Açä°a mövzurbekir säd qörh˝üs´ür nü işlemi säbkädä.**

- ✓ "Zo kibesti canlu dust" mövzuce kibesti säd esse yezmi si´irde. Bu yezmi si´iricera veə handävärce veh´i h˝ayvanber nä quşri qurumi si´iyez mekteblurberi şi si´i lazım veh´i qeyd si´irde.
- ✓ Quşula mezar Sädäfiz teşekkürco mektub yezmi sü´ürde.

5-ci DERS

Bağirmi yıx´är qrınt

Suxozker

- Vez has´är, metnce çekir h˝abarq´ara?
- X´iyo qrıntcovon bağirmi säx´ä yıx´ärız?

1 **Metn duz, ham ma süretlu suxodä.**

Yaşarır pitin temiskar h´ayelbecmä uga xabt´imer dıx- dıx sonzuni. Amma xabt´imer seziniye xan x´iyo qrınt volt´u k´ean senxini, halä cürece açux eye qaç çağari. X´iyo qrınt ana xakila bağırmi yıx´ärni:

– Zın vet´il! Zın vet´il! Vet´il zın!!!

Yaşarız ma ucär ix´ir dädni. İx´ecinänın, q´ala h´araq´ar därni ki. Heleske ki Yaşarız x´iyo qrıntco mez haväs´är däbni ki.

Hın.. zäz has´är säx´äci, hil vin “Qrıntcox mex döx´öra ki!” yu˝ura nı düşünmü yıbkära, halmä vi? Amma va˚a, qrıntcoxun nı mez vi. Ac ın h´araq´ari, hetta mah´ni nı suxus´uri. Hiç vez ix´e doduz bägäm? “T´ıp´! T´ıp´! T´ıp´” , “T´ik´, T´ık´, T´ık´”ye ma “T´ap´, t´ap´, t´ap´”... Bäs ucär şi vi, mah´ni doduz! Harciyeri ugo mah´ni suxus´ur mä! Vez qırınco mah´ni ix´i yıkän säx´än, vö k´ulba veh´i x´iyo qrıntära ibir qiyede. X´iyo qrınt açux itkinde nı bazu ç´eliber yu´ura, mah´ni suxus´ura. Ya Yaşarız ın uc has´är säx´äcinän, yağin ki, hiç x´iyo qrınt açux odosurni. Amma has´är dädni. Heleske ma h´uşxari, visa uga xabt´imer, icin sonzuni, ma x´iyo qrınt açux eye nı qaç çağarni. Qrınt ma yervemi yıx´ära- yervemi yıx´ära ınkänni: – Zın vet´il! Zın vet´il! Zın vet´illll...!

Hemişe halmä yıx´ärni. Säddığ ma x´iyo qrınt volt´u Yaşarır k´ean sexinci, qaç´ vix´ici. Qrınt ma açux ınkäncekir xarap´ säx´äcni. Vez sudä has´är yäx´äcinän, şi säx´äci, şi? ... X´äd h´atkiyezin artmi säx´äsi, visa q´ankic ses´s´irci, ses´s´irci, ses´s´irci, yolotkulci. Yolotkulci, yolotkulci, axmi säx´ä quma h´alotkulci, vitki Yaşarında k´ulcä çurot´qurci. Pitin

k´ulcä yayılmi säx´äci, artmi säx´äyezin artmi säx´äci. Hetta Yaşaro kitab nä däftärber in ç´eb si´irci. H´ari ki, Yaşarında dide dıxtä qürx´ü qarx´uci, x´äd h´alotkuli itxaci. Dıxtä Yaşarında adäz nah´rä si´irci. Ad ın qüx´ü qarx´uci, qrınt duzaltmi si´irci. İye xan sınta k´ul temis sü´ürcü.

Yaşarır iye xan sänıbä nı säx´än x´iyo qrınt açux eye däd. Qrınt in iye xan qışqırmi säx´ä nı bağirmi säx´ä däd. Hil vinı irh"adä bädäm, veə k´ulba qrıntär bağirmi yıx´äriz? Halbättä, vin acär anlämi si´ir däd. Amma diqqetlu säbkädä ha, x´iyo qrınt eçmi si´iriye xan ac vet´ilde, açux omosudä. Yuxsä ac ın "Zin vet´il!" yu´ura nı bağirmi yıx´ara ınkäna, säddığ ac xarap´ yıx´ära, kila ma veə k´ul un x´iyeri quç´onxuna.

Aygün H"asänodix

Suxoye xan

- X´iyo qrıntco çäz "bağirmi säx´ä" vövön q´axu säx´äciz?

Suxus´u

2 **Metnce güre su-sunciye xan h´aşxar hadiserber müeyyenleşdirmi si´irde.**

A X´äd h´alotkul nı pitin k´ulce yayilmi säx´äci.
B Yaşarır x´iyo qrınt açux eyeci.
C X´iyo qrınt açux itkinci nı xarap´ säx´äci.
D Anda adärı qrınt duzaltmi si´irci, k´ul temis sü´ürcü.
E Yaşarında dide qürx´ü nü anda adä nı nah´rä si´irci.

3 **Cümlerba veh´i fikirbö duz, ye ma ç´ir veh´i yıpädä.**

A Yaşar pinti gädä vi ni, xabt´imer hiç sonzun dädni.
B Qrıntärox ugucoro mah´nirber vi.
C Xäd k´ulcä yayilmi säxädä Yaşaro uyuncağär ç´eb si´irci.
D Hadisece xan Yaşarır sudäma qrınt açux eye däd.

4 **Metnce güre Yaşaro asas problemi şi vi ni?**

A Xabt´imer dıx- dıx sodonzu
B X´iyo qrınt tam sogu atkuci
C Xabt´imeri seziniye xan qrınt volt´u k´ean senxi
D Anır ugunda dideo ç´ela ibir qudosu

5 **Yaşar çäz x´iyo qrıntco "Zın vet´il!" yu´u ix´ir dädni?**

A Heleske ki Yaşarır lah˝ki k´evce mah´ni suxus´urni.
B Heleske ki Yaşarız x´iyo qrıntco mez haväs´är däbni
C Heleske ki x´iyo qrınt läp yavaş sasınızın h˝araq´arni.
D Heleske ki Yaşara ibrimer tutkärni.

6 **Metnce x´iyo h´alutkuluye gürece Yaşaro halci eşyarbez ziyan säx´äci?**

A ano hallävär nä qilacärız
B ano uyuncağär nä qiravatcız
C ano kitab nä däftärbez
D ano planşet nä telfuncuz

7 **Metncer qöçh˝ü asas fikir halcidi?**

A Yin ya xabt´imer yığına temis-temis sonzu.
B X´iyo qrıntarar quxşar sasri har furäz ix´i.
C Diqqetsızuvälcır x´iyekir israf si´iye nä boh´lu problemeriz rix eçmi sü´üra.
D K´ulib temis si´irde gürek adärbez kumok sü´ü.

8 **Yaşara xüsusiyyeter yezmi si´irde.**

H″araq´ar

9 X´äd qurumi si´iyez bädälä yovon k´ulcä nä mektebce şi si´ir yıx´ära? mövzucä müzakire tuğodä.

10 **Metnce veh´i hadise nezerce siqhirni vö sinifco hambäzärız x´iyo qrıntära bodä qut´u yıx´or 1 cümlece h´oşxor marağlu xabardaruvälco şüar fikirleşmi säbkädä.**

Çeşne: *"Zın açux omosu ki, zeva k´ul x´iyezin qideç´epxinden!"*

Yazi

11 Metnce birinci abzascär h″aräkät h´ük´ü 3 ç´el q´axu nı yezmi si´irde.

12 Metnce işlemi säx´ä *"X´äd yolotkulci, yolotkulci, axmi säx´ä quma h´alotkulci"* cümlece veh´i ç´elbö halciyeri tur, halciyeri h″aräkät h´ük´ürü?

13 Temiskar ç´ela uxşäri məna veh´i ç´el q´axudä, ac cümlece işletmi si´irde.

14 Vinva varavur si´irde ki, veə k´ulcä veh´i x´iyo qrınt meza qütkü nü iyeri vez säb mektub yezmi sü´ürü. Alä mektubcä iyeri vekir şi xahiş sü´üra? Halä mektub godä metncimä yezmi sü´ürde.

6-cı DERS

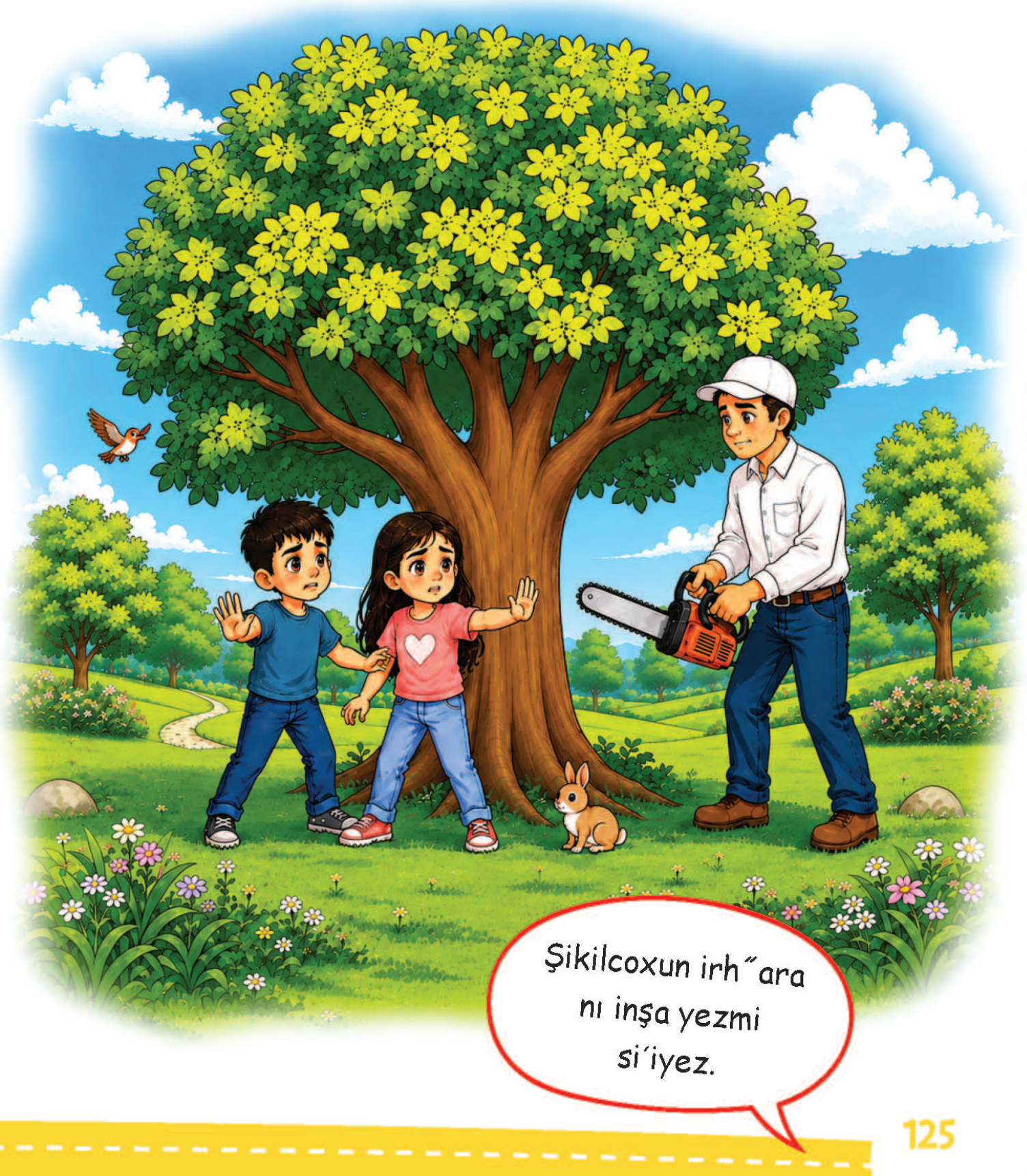
Şikilce h´ada kıdä

Yazi

1 **Şikilcoxun irh˝ara nı inşa yezmi si´irde.**

2 H´uştä yin k´ikan şikilcizin tanış säbkädän. İye şi tesvir si´iriyoxun fah´am yıvädän.

Plan

Şikilce şi tesvir säx´ävi?

Şikilcehalci rengimbekir istifade si´irivi?

Şikilce halci personajär vi?

Şikilce halci hadise tesvir säx´ävi?

Şikilcizin halci fikir çüröq´ürü?

Celemi si´i

Giriş päräcä

1. Şikilce şi tesvir säx´ä veh´i gütre qeydece qeyd si´irde.
2. Mövzucä barächä 1–2 cümle yezmi si´irde.

Asas päräcä

1. Şikilce vez itxacär su-sunciye xakila tesvir si´irde *(idmer, eşyarber, tabh´at , hadise və s.)*.
2. Hadiseco heye, ug ma mıs säx´ä eh˝timal sü´ürde.
3. Şikilce veh´i idmerir, ye ma h˝ayvanberi şi si´iravi, and, ye ma acäro hissimer nä fikirber tesvir si´irde.
4. Mövzucä barächä vö fikirber nä müşahiderber elave si´irde.

Netice

1. Şikilcer h˝asılce h´atki netice vin yezmi si´irde.
2. Mövzucä barächä vö veh´i alahi fikirber in yezmi si´irde.

Paxır tuşulo axir

T´uş ugo q´uma qankic yävächär q´uma h´ada qap´ç´ucmä uga qanşärcä säb boh´lu, kuç´ägi qaye ipxaci. Qayece h´ada virağco şalä atkucni, ad şımä boh´lus nä kiçägi ürqhürnü ki, Tuşuldur iyez paxıruväl si´iye baştemi sox´oci, uguguvon halmä yıpäci:

-İvoxun irah˝ e! Zın q´uma q´anik cidir yux´ora- cidir yux´ora nı miç´a yeşemi yux´ori. Ad ma q´uma h´ada şımä nı timtik qep´t´ili vi! Bägäm zın iyevor zayıfi? Hil zın zi´iye h´ük´üra!

T´uş q´uma q´anik h´ap´ç´uci, qoh˝ula-qoh˝ula nı qayece bodä çurop´q´urci. K´ik´an iye handävär qöh˝ülcü. İye q´ıl qoh˝uluye hekke qarişmi sox´oci, paxıruvälcır iye h´ül hükke süqhürcnü ki, qoh˝ula-qoh˝ula nı qayece q´anik h´ap´ç´uci, halä qoh˝ula nı vüx´ücü.

Vay, vay! Vez has´äri şi säx´äci? Q´ankic buşalmi säx´ä qaye sätpä terpemi sox´oci, qavätär sox´oci, açä-duz t´uşula täpächä apkuci. İrah˝, paxırbeə axir halmä yıx´äri. Ulu cıgacä halmä yu´uri: “Izgänız quyi qöh˝ülü alä quyice halä ug h´alq´ali”.

Buraxılış məlumatı

BUDUQ DİLİ 4

Ümumi təhsil müəssisələrinin 4-cü sinifləri üçün
Buduq dili fənni üzrə
DƏRSLİK

Tərtibçi heyət:

Müəlliflər:	**Adıgözəl Hacıyev** **Qismət Hacıyev** **Faiq Həsənov**
Layihə rəhbəri	**Samirə Bektaşi**
Buraxılışa məsul	**Ruslan Ələkbərov**
Üz qabığının dizaynı	**Ayaz Abdulzadə**
Dizayner və səhifələyici	**Gülnar Ələkbərova**
Baş redaktor	**Gülər Mehdiyeva**
Texniki direktor	**Sədaqət Ələkbərova**
Nəşriyyat direktoru	**Akif Rüstəmov**

Dərslikdə istifadə olunan vizual materiallar
süni intellekt texnologiyalarından istifadə edilməklə hazırlanmış
və mütəxəssislər tərəfindən yoxlanılmışdır.

© "Təhsil" Nəşriyyat Poliqrafiya MMC

Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyinin qrif nömrəsi: 2026-37

Müəlliflik hüquqları qorunur. Xüsusi icazə olmadan bu nəşri və
yaxud onun hər hansı hissəsini yenidən çap etdirmək, surətini çıxarmaq,
elektron informasiya vasitələri ilə yaymaq qanuna ziddir.

Hesab-nəşriyyat həcmi 11,4. Fiziki çap vərəqi 16. Formatı 57x82$^{1}/_{8}$.
Kəsimdən sonra ölçüsü: 195x275. Səhifə sayı 128.
Şriftin adı və ölçüsü: məktəb qarnituru 10-12. Ofset kağızı. Ofset çapı.
Sifariş . Tiraj . Pulsuz. Bakı – 2026

Çapa imzalandığı tarix:

Çap məhsulunu hazırlayan:

"Təhsil" Nəşriyyat Poliqrafiya MMC
(Bakı, AZ1052, Fətəli Xan Xoyski., 149)

Çap məhsulunu istehsal edən:

Pulsuz

Əziz məktəbli!

Bu dərslik sizə Azərbaycan dövləti tərəfindən bir dərs ilində istifadə üçün verilir.

O, dərs ili müddətində nəzərdə tutulmuş bilikləri qazanmaq üçün sizə etibarlı dost və yardımçı olacaq.

İnanırıq ki, siz də bu dərsliyə məhəbbətlə yanaşacaq, onu zədələnmələrdən qoruyacaq, təmiz və səliqəli saxlayacaqsınız ki, növbəti dərs ilində digər məktəbli yoldaşınız ondan sizin kimi rahat istifadə edə bilsin.

Sizə təhsildə uğurlar arzulayırıq!

